UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY

CESTY K PŘEDKŮM

Magisterská diplomová práce

Autor: Andrea Šrejmová

Vedoucí práce: doc. Vladimír Havlík

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a s použitím jen zde uvedené literatury a pramenů.

V Olomouci dne .....

Andrea Šrejmová

Děkuji

doc. Vladimíru Havlíkovi za věcné rady, které mi pomáhaly při tvorbě mé diplomové práce. Děkuji také mému dědečkovi, který zdokumentoval rodinnou historii, mým předkům, rodině a příteli Tomášovi za podporu a pomoc na cestách za předky.

Obsah

Úvod 6

1 Úcta k předkům v Mexiku – původ mé inspirace 7

Tradice v Mexiku spojené s úctou k předkům 7

1.1 Huicholes – indiánští obyvatelé západní části Mexika 10

1.2 Řemeslo předávané z generace na generaci 12

2 Stopy našich předků – otázky identity 15

2.1 Na cestě vlastním příběhem 15

2.1.1 Adéla Babanová *1980 Praha 16

2.2 Odkaz našich předků v tradicích a řemeslech a jeho dnešní posuny 18

2.2.1 Anna Hulačová *1984 Sušice 20

2.2.2 Jarmila Mitríková *1986 Trebišov a Dávid Demjanovič *1986 Bardejov 22

2.3 Stopy v rodinném kruhu 23

2.3.1 Jiří Šigut *1960 Ostrava 23

2.4 Tektonika paměti - výstava 24

2.4.1 Lenka Martincová *1986 Česká republika 25

2.4.2 Romana Horáková *1987 Litomyšl 26

3 Domácí videa jako osobní archiv 29

3.1.1 Jan Šikl *1957 Praha 29

3.1.2 Péter Forgács *1950 Budapešť 31

3.1.3 Alexandra Moralesová *1989 Česká republika 33

4 Praktická část - vznik, průběh a proces tvorby 37

4.1 Vznik procesu tvorby 37

4.2 Průběh pátrání po kořenech 38

5 Objasnění symboliky objektů a instalace 43

5.1 Samorost na scéně 43

5.2 Zrození 46

5.3 Pomíjivost v pohybu 49

5.4 Instalace – tvar šroubovice DNA 52

6 Pedagogický projekt – Proměny krajiny na cestě k předkům 57

6.1 Cesta k předkům a proměna krajiny (vnitřní a vnější) 57

6.2 Proměna identity místa: 60

Závěr 65

Knižní zdroje 66

Elektronické zdroje 68

Zdroje obrázků 69

Anotace 71

Úvod

Cesty otevírají oči. Mé otevřela cesta po Mexiku, která se zároveň stala inspirací pro mou diplomovou práci. Mexiko je zemí, která má hloubku a sílu ve stále žijících tradicích, ty jsou úzce spjaty s úctou k předkům. V Mexiku jsem měla možnost nakouknout „pod pokličku“ a na vlastní kůži prožít několik tradic s místními obyvateli. Při poznávání tradic této země, jsem měla pocit, jakoby mi něco chybělo. Uvědomila jsem si, že lidé všeobecně ztrácí kontakt se svými kořeny a tradicemi a proto jsem se ve své diplomové práci vydala na cestu za poznáním svých předků. Začala jsem pátrat ve vlastní rodině a hledat odpovědi na otázky z koho a odkud pocházím. Pokusila jsem se vyplnit tak jistou mezeru identity, kterou jsem pocítila na cestách po Mexiku, při poznání síly tradic právě v této zemi.

Nejen v Mexiku, ale i pro všechny přírodní národy je pozornost věnovaná předkům zásadní. Naši předci nám zanechali stopu, jak v nás samotných vlivem DNA a geny, tak v tom, co vytvořili a co nám předali. Velká stopa se do nás otiskla také v podobě řemesel, která si předávala z generace na generaci a postupně je zdokonalovala. Avšak na každém individuálně záleží, jak se s minulostí vyrovná, co z minulosti přijme a na co hodlá navazovat.

Ve výtvarné práci propojuji sebe s mými předky skrze objekty, symboly a tvary, které obsahují naše spojení. Používám média, která používali oni sami. Propojení reflektuji v instalaci ve tvaru šroubovice DNA, obsahující jednotlivé objekty a tři krátké filmy, které jsou sestříhané ze zdigitalizovaných 8mm filmů natočených mým dědečkem. Filmy vystihují neustálý pohyb a koloběh života a i naopak, chvíle pozastavení v rodinném kruhu při tradičních rituálech.

V textové části se zprvu zabývám sílou tradic a rituálů, které se dotýkají úcty k předkům v Mexiku. Dále se věnuji stopám předků, které se otiskly do cesty každého z nás a do dnešního pohledu na tradice v současném umění. Věnuji také kapitolu umělcům, kteří tvoří v duchu hledání identity skrze osobní vzpomínky a paměť a kteří pracují s archivem domácích rodinných videí. Celý proces od hledání cesty k mým předkům až po výslednou instalaci, včetně objasnění symboliky objektů, popisuji v následujících třech kapitolách. Na závěr reflektuji úctu k předkům v pedagogické práci. Textová část je doprovodem práce praktické.

1 Úcta k předkům v Mexiku – původ mé inspirace

V první kapitole se věnuji popisu původu mé inspirace, která mě vedla k vytvoření diplomové práce. Zmiňuji zde moje osobní prožitky a poznání z cest po Mexiku.

Tradice v Mexiku spojené s úctou k předkům

Pro všechny přírodní národy je pozornost věnovaná předkům zásadní, jedna z nejdůležitějších věcí v jejich životě, denně se k nim obracejí nebo jim vzdávají díky, chovají úctu k těm, kterým vděčíme za to, že tu jsme. Kult předků, neboli manizmus je forma náboženství, zakládající se na uctívání zemřelých předků.[1] Kult předků se objevuje u mnoha společenství, která věří v posmrtný život. Tito lidé také často věří, že jejich zemřelí příbuzní mohou do jejich života zasahovat. Chtějí si je naklonit a přimět je, aby nezasahovali do jejich života negativním způsobem. Začnou jim proto prokazovat různými způsoby úctu (přinášením obětin apod), čímž kult předků vzniká.

Umění a tradice mexických indiánských civilizací či kultur Střední Ameriky, patří k nejznámějším projevům amerických indiánů. Na vrchol staroamerických indiánských kultur patří jednoznačně Mayové, kteří zanechali nejrozšířenější umělecký odkaz.[2] V mexických státech jsou ale stále živé indiánské civilizace, tradice, způsob života, zvyky a řemeslo, kde jsou jasně viditelné prehispánské kořeny. Odkaz předků předávaný z generace na generaci je nejvíce zřetelný v odlehlejších končinách Mexika, či na vesnicích, spíše než ve velkých městech. Na cestách po Mexiku a při absolvování mé zahraniční stáže v horské vesnici Capula, jsem pocítila onu silnou úctu k předkům a vliv tradic a řemesla, který je stále živoucí již z dávných dob, na každodenní životy tamních obyvatel. Říká se jiný kraj, jiný mrav a Mexiko je země kulturně a myšlenkově zcela odlišná od naší země. Mexiko se skládá z třiceti jedna odlišných států, proto se dále zaměřuji pouze na výčet několika míst, kde jsem měla osobní zkušenost.

---

[1] PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS***.Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]***.Vyd.1.Praha: Academia, 1988. IBSN 80-200-0607-9

[2] ŠTĚPÁNEK, Pavel. ***Umění mexických indiánských civilizací***.[Díl 1.]1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. 103 s. ISBN 80-244-0423-0

Na dnešních tamních tradicích je zajímavé spojení původních prehispánských tradic s křesťanskými. Když španělští dobyvatelé pokořili v 15.století poslední velkou prehispánskou říši, Aztéckou, vnesli do Mexika katolickou církev. Jednou z nejsilnějších tradic, kde se projevuje propojení tradic z dob prehispánských se zvyky Španělů z dob mořeplaveb je *Día de los Muertos,* neboli Den mrtvých. Svátek se časově odehrává ve stejné době, jako u nás Dušičky. Nejsilněji prožívají tuto tradici ve státě Michoacán, který se v tomto říjnovém a listopadovém období promění do pestré atmosféry, kdy každý detail má hluboký náboženský a kulturní význam. Mexičané považují smrt za součást životního koloběhu a v tento slavný den zvou duše svých předků, aby se znovu shledali. Tento svátek probíhá v poněkud jiné atmosféře, než jsme zvyklí ho prožívat my. Nenese se v pochmurném duchu plném stezku a smutku, ale naopak je plný radosti a veselosti, se kterou Mexičané vzpomínají na své předky. Prehispánské kultury pohřbívaly své zemřelé s předměty nebo pokrmy, které jim měly pomoci na jejich cestě do nebeské říše. V prehispánských kulturách také několikrát do roka pořádali sváteční dny, během nichž nosili na hroby svých předků další předměty a pořádali různé rituály. Mezi tradice současných oslav Dne mrtvých patří například zdobení hrobů květinami a zapalování svíček. Zažila jsem tento den v Mexiku v místech, kde se tradice pojená s úctou k předkům prožívá nejintenzivněji, ve státě Michoacán, ve vesnicích Capula, Tzintzuncan a Pátzcuaro. Silným rituálem zde bylo přímé prožití svátku na hřbitovech, které září na dálku nespočetně zapálenými svíčkami a sytě oranžovými květy, kterými zdobí hroby. Na hřbitovech se schází celé rodiny, a dokonce tam také tráví celou noc i se svými dětmi. Spí na hrobech jejich předků a zpívají jim písně. Někteří zvou i celé kapely, které hrají oblíbené písně jejich zemřelých. Na hroby nosí navařené pokrmy, ovoce, kukuřici, která je hlavní plodinou jejich obživy už od prehispánských dob, oblíbené nápoje a další předměty jako obětiny. Vše společně sdílejí v kruhu okolo zapáleného ohně vedle hrobů. Věří, že těmito dary si jejich zemřelí připomínají své dny prožité ještě na zemi, a že tělo se navrací do země, ale duše zůstává mezi živými. Tento svátek také doprovází *La Catrina*, což je název pro postavu kostry oděnné v honosném oděvu. Původní název je *Calabera Garbancera*, vznikla mezi lety 1910 - 1913 rukou mexického karikaturisty Jose Posada. Svojí satirickou karikaturou ženy chtěl vyjádřit tehdejší společenský trend, kdy se rodilí Mexičané s kolující indiánskou krví, snažili přiblížit evropské aristokracii a popírali svou kulturu a

dědictví. Oblékali se dle tehdejší evropské módy, ačkoliv to bylo krajně nepohodlné. Díky tomu vznikla podobizna smrtky v elegantním hávu. Tuto ženskou karikaturu poté použil slavný mexický malíř, muralista Diego Rivera do jedné ze svých maleb *Sueño de una tarde dominical en la Alameda Central* a pojmenoval ji Catrina. Postava elegantní smrtky spojující zobrazení smrti, života, starých i nových zvyků, se poté stala hlavní ikonou a symbolem svátku *Día de los Muertos.*

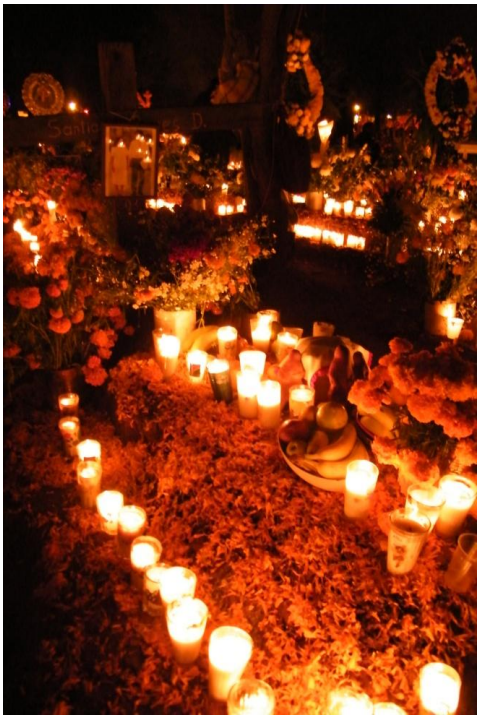

Obr.č. 1 a č. 2 -Tzintzuncan, Michoacán, Día de los muertos - tradiční svátek Den mrtvých

Obr.č. 3 a č. 4 –Capula, Michoacán, tradiční přípravy na průvod v kostýmech Catrina

1.1 Huicholes – indiánští obyvatelé západní části Mexika

Huicholové jsou jedni z původních prehispánských kultur Mezoameriky, kterým se podařilo zachovat své tradice, obřady a rituály a předávat své znalosti. U Huicholů je stále živá tradice rituálů, při kterých se napojují na moudrost svých předků pomocí *marakaame* (*označení pro místní šamany).* „ Šamanismus je velké dědictví lidstva s kolektivní zkušeností mnoha tisíciletí, které se odpradávna přenášelo z generace na generaci, z kmene na kmen, z národa na národ. Vyvěrá z hlubokých zapadlých úrovní pamětí děděných po předcích a nese si svoji symboliku, kosmologii, tajemné bytosti a božstva.“[3] Huicholové užívají k napojení na své předky přírodní drogu - malý tmavozelený kaktus, znám pod jménem Peyotl. Pod jeho vlivem nacházejí ve vizích inspirace, z pomocí kterých tvoří barevné posvátné neariky (viz obr.č.7), tzn. malování vlnou. „Při narození nebo úmrtí člověka zhotovují tyto vlněné obrazy jako obětní dary. Jsou to barevné příze lepené vedle sebe do teplého včelího vosku na dřevěné destičky. Inspirace přicházejí ve snu přivolaném žvýkáním „peyotlu“. Malby se vyznačují pestrými barvami a znázorňují mýty a legendy životní dráhy i posmrtné pouti. Po požití „peyotlu“ říkají: „Staly jsme se novými. Jsme čistí. Jsme právě narození!“ Tento stav symbolizují stočeným provázkem do formy spirály. Je to metafora cesty do místa zrodu, původu a zpětného navrácení na tento svět, neboli představuje smrt a vzkříšení. Tací poutníci mohou získat identitu duchů, jakou má jejich průvodce „Tattewarí“, první šaman a Božstvo ohně, a mají šanci se proměnit v božstva svých předků.“[4]

Huicholové mluví stále původním jazykem a nosí původní tradiční oděv s ručními výšivkami plnými symboliky. Nejčastěji používají symboly z minulosti a symboly spojené s přírodou, například v podobě květin jako znaku vody, kaktusu peyotl, jelenů, hadů. Huicholové užívají symbol modrého hada jako Matky Moře, věří, že déšť je složen z miliónů malých hadů. Had se vyskytuje ve všech mýtech snad na celém světě. „Každý šaman z Amazonie zná dvojhlavé hady, kterým přisuzuje stvoření života na Zemi.“ „Tito hadi mají schopnost proměn, a velice se tak podobají i tvarem a svým pohybem známé šroubovici DNA, která se uvnitř buněčného jádra

[3] ZELENÝ, Mnislav: ***Malá encyklopedie šamanismu***. 1.vyd. Praha: Libri, 2007. IBSN 978-80-7277-276-6, s.139
[4] ZELENÝ, Mnislav: ***Malá encyklopedie šamanismu***. 1.vyd. Praha: Libri, 2007. IBSN 978-80-7277-276-6, s.109

kroutí, klikatí a svinuje do spirály. Molekulární biolog Ch. Wills doslova říká, že dva řetězce DNA, které se kolem sebe ovíjejí, připomínají dva hady.“ „Had je posvátné zvíře pro mnoho etnik světa. Had s dvěma hlavami na koncích svého těla nebo dvojice stočených hadů se vyskytuje v představách mnoha národů počínaje starou Mezopotámií a konče americkými indiány.“[5]

Tato indiánská civilizace je velice výtvarně a umělecky zdatná. Jejich pestré umění je známo po celém Mexiku, i ve světě. Jejich tvorba je neoddělitelná od jejich víry. Skrze ceremonie a rituály získávají vize, které poté promítají do svých výtvorů. Umění Huicholů je plné posvátné symboliky, duchovního vidění světa, zářících barev a odkazu, který jim zanechali jejich předci. Umění považují za formu modlitby, kterou se napojují na duchovní říši. Zdobí spirituální masky, sošky zvířat a další symboly pomocí drobných korálků (viz obr.č. 5 a 6). Zajímavostí je, že dříve užívali na zdobení kameny a materiály ze svého okolí a nyní používají mimo jiné ikorálky ze severních Čech. Nejen zvířata, ale i barvy nesou v jejich tvorbě symboliku. Použití základních barev jako je modrá, zelená, červená a bílá symbolizuje elementy vody a oceánu, země, ohně a ducha mraků. Oranžová barva je spjata s jejich dávným posvátným územím osídleným jejich předky, ze kterého byli vyhnáni. Do tohoto posvátného místa Wirikuta vedou *Marakaame* (šamani) až okolo čtyřset kilometrů každoročně svůj lid, aby vykonali ceremonie konzumací kaktusů peyote a napojili se na moudrost svých předků. K objevení mocné rostliny se váže legenda již z dob Aztéků, kdy měla původně podobu jelena.

Obr.č.5 a č.6 – tradiční řemeslné umění Huicholských obyvatel

[5] ZELENÝ, Mnislav: ***Malá encyklopedie šamanismu***. 1.vyd. Praha: Libri, 2007. IBSN 978-80-7277-276-6, s.47

Obr.č.7 – posvátná Neirika (malování vlnou)

1.2 Řemeslo předávané z generace na generaci

Rukodělná výroba z řemeslných dílen i domácností malých měst a vesnic, která byla na území Mexika velice pestrá a stylově rozrůzněná, procházela v druhé polovině 19. století a počátkem 20. století obdobím krize. Jednotlivá řemesla jako hrnčířství, výroba nádob ze dřeva a tykví, košíkářství, domácí tkaní textilu atd. pomalu zanikala, protože jejich lokálně i etnicky navzájem odlišné produkty začalo nahrazovat standardní průmyslové zboží. „Základní charakteristikou řemeslných výrobků nižších a nejnižších vrstev zahrnujících i nativní obyvatelstvo byla původně produkce pro vlastní potřebu rodin nebo komunit. Přestože tato řemeslná výroba nebyla neměnná a procházela obdobími proměn vkusu podléhajícího různým vlivům, řada z jejích odvětví vycházela leckdy ze staré tradice s prehispánskými kořeny.“ „V době přetrvávajících politických i společenských porevolučních rozporů se v Mexiku zdvihla velká vlna vlastenectví podněcovaná mimo jiné levicově orientovanými vzdělanci včetně akademicky školených umělců, kteří hledali opory pro konstrukci nové mexické národní identity. Tito mexičtí intelektuálové se obrátili k venkovu a začali vyzdvihovat jedinečnost, krásu

a původnost materiální kultury nižších středních vrstev ladinos (mesticů) a nejnižších vrstev nativního obyvatelstva.“[6]

Ve státě Michoacán, vesnici Capula, kde jsem působila skrze praxi, jsem žila v rodině u starosty a jeho ženy, která se živí tradiční výrobou keramiky na tomto území. Tradice hliněné tvorby má zde sáhodlouhé, ale stále stejně silně uchovávané kořeny. Nejen že je vesnice známá pro tuto tradiční řemeslnou výrobu po celém Mexiku, ale je také lákadlem pro mnoho turistů a řemeslo je zde obživou skoro pro každého obyvatele.

V Mexiku je zvykem mnohočetnost a je tomu tak i v řemesle. Řemeslem se nezabývá pouze jedinec, ale celé vesnice. Má osobní zkušenost se váže ke státu Michoacán, kde vesnice Capula žije řemeslem keramiky, Quiroga, sousední vesnice, má tradici v řemesle zaměřeném na práci se dřevem, vesnice Tzintzuncan s kamenem a Santa Clara del Cobre se zabývá řemeslem s mědí, a mnoho dalších vesnic je zaměřeno na určitou disciplínu. Jednou z nejzáslužnějších osobností pro rozvoj řemesla ve státě Michoacán byl biskup Vasco de Quiroga. Jako mladý Španěl se dostal do Mexika, kde zhmotnil svůj oblíbený příběh, Utopii od Thomase Moora. V 16.století působil v tomto státě, kde zanechal mnoho stop, jednou z počátečních byla stavba nemocnice a školy v oblasti osídlené indiánskými původními obyvateli, v Santa Fe. Indiánský lid několik let pozoroval, poté také přivedl katolickou víru, kterou šířil do jeho okolí. V již zmapované oblasti vytipoval a navázal na tradice a zručnost místních indiánů. Zavedl mnoho řemesel a napomohl zdokonalit jejich umění. Vasco de Quiroga začal učit své žáky v různých disciplínách a řemeslech, které si pak předávali z generace na generaci, až do dnešních dní.[7] Zajímavostí je, že i když svá řemesla místní obyvatelé stále zdokonalují, zůstávají u tradičních postupů zpracování, které je zavedené z těchto původních dob. Ve vesnici Capula jsem byla svědkem procesu výroby tradičních hliněných nádob od počátku po výsledné vypálení. Hlínu roztloukají do placky pomocí kamene s ploškou a tento rovnoměrný plát dávají do připravené formy, skládající se ze dvou polovin, které k sobě „přilepí“ hlínou, poté suší nádoby na slunci a po několika dnech je malují

[6] KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina**.** ***Mexické sbírky Nápstkova muzea a lidová umělecká řemesla jako součást reprezentace nezávislého Mexika***. In: *ff.cuni.cz* [online pdf].[cit.2016-01-11.] s.408. Dostupné z: http://sias.ff.cuni.cz/SIAS-137-version1-klapstova.pdf

[7] PADILLA, Susana. ***La influencia de Vasco de Quiroga en las artesaníasdel estado de Michoacán***. In: *ideograf.unam.mx*. instituto de geografía.[online pdf].[cit.2016-01-12].s.66Dostupné z: http://www.igeograf.unam.mx/sigg/utilidades/docs/pdfs/publicaciones/inves_geo/boletines/3/bol3_art21.pdf

tradičními vzory z této oblasti. Následuje první výpal, který je procesem naskládání nádob do *horny,* neboli pece kruhovitého tvaru, ve které jsou nádoby navršeny až po okraj a zakrývají je v poslední vrstvě již vypálené rozbité pokličky a talíře. Pod pecí je prostor, ve kterém se rozdělává oheň a zatápí se přibližně okolo tří hodin. Z pece vychází bílý kouř, jakmile začne kouř černat, je výpal hotový. Pak se nádoby glazují a výpal se opakuje stejným způsobem.

Obr.č.8 příprava nádob na výpal

obr.č.9 skládání nádob do tradiční pece

Řemeslná tvorba je záznamem, který nám podává historickou stopu a odkaz zanechaný předky. „Ta pochází z období velkých starověkých civilizací od předklasického období až k počátku koloniálního období a poté, po časovém odstupu několika staletí, z mexické moderní společnosti. Na počátku dvacátého století, v době velkých společenských změn vyvolaných mexickou revolucí, intelektuálové a umělci usilující o obrození národního cítění a konstrukci mexické identity obrátili svůj zájem k řemeslné produkci.“[8]

[8] KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. ***Mexické sbírky Nápstkova muzea a lidová umělecká řemesla jako součást reprezentace nezávislého Mexika*.** In: *ff.cuni.cz* [online pdf].[cit.2016-01-11.] s. 419. Dostupné z: http://sias.ff.cuni.cz/SIAS-137-version1-klapstova.pdf

2 Stopy našich předků – otázky identity

Úvaha nad sílou tradic a sílou rodinných vazeb, kterou jsem pocítila na cestách mě navedla na nutkavý pocit zaplnit onu identickou mezeru. Žijeme v době, která má rychlý spád, jako bychom se občas ocitli na kolotoči. Mexiko má jiný rytmus, což zřejmě zapříčinilo, proč byl pocit mé mezery tak intenzivní. Získala jsem čas na pozastavení se a možnost uvědomit si svět okolo nás a uvnitř mě. Čas plynoucí na cestě, který jsem prožívala jinak, mohla bych říci intenzivněji, mi dovolil nahlédnout na můj život z jiného pohledu. Nechci se nostalgicky navracet k minulosti, ale upozornit na podstatnou část našeho života, na poznání toho, z koho a odkud pocházíme a jak nás může tato situace posunout dále nejen v našem životě jako takovém. Záleží totiž pouze na každém z nás, co z minulosti přijmeme, co odmítneme, s čím se vyrovnáme a na jakou tradici bychom chtěli navazovat.

2.1 Na cestě vlastním příběhem

Člověk se na cestě po cizí zemi s odlišnou kulturou a jiným způsobem života i smýšlením, přirozeně obrací sám k sobě a k sebeuvědomění. Vše okolo je odlišné, neznámé a jiné. Jinou jsem byla i já pro místní obyvatele, začala jsem se tedy ptát, odkud vlastně jsem? A jaké mám kořeny? „Proto existuje něco jako národní mentalita vycházející z krajiny, ikdyž se těžko postihuje.“ „Pro naše předky byl vztah duše a krajiny samozřejmější.“ [9]Pocit určité prázdnoty mě zaváděl do otázek. Jakou stopu vlastně zanechávám a jaké stopy zde zanechali moji předci? Co zanechali ve mě? Proč je důležité znát své kořeny? O co se mohu opřít?

Identita existuje dvojího druhu. Personální identita, kým jsem, tedy identita individuální a identita kolektivní, kdy se cítím, nebo necítím být součástí celku. Identita je základní lidskou potřebou a může být ovlivněna událostmi i prostředím a dalšími aspekty, které se okolo nás odehrávají. „Dějiny jsou pohyblivé v čase, jsou svědectvím našeho přemýšlení, schopnosti

[9] CÍLEK, Václav. ***Krajiny vnitřní a vnější:*** *texty o paměti krajiny, smysluplném bobrovi, areálu jablkového štrúdlu a také o tom, proč lezeme na rozhlednu.* 2., dopl. vyd. Ilustrace Miloš Šejn. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-042-7.

analyzovat, předjímat budoucí, vytvářet ono „symbolické pole“, na němž si můžeme rozumět.“[10] V historických událostech je zanecháno mnoho stop utvářejících naši identitu, avšak každý z nás kráčí svou vlastní cestou a píše svůj vlastní příběh.

„Mezi současné modely pojetí psychofyzické identity osobnosti patří téma „životního příběhu“, životní cesty. Odmítnutí konzumního pojetí života může iniciovat hledání vlastní identity, případně přijetí alternativního životního stylu.“[11]

Životní příběh, který je doprovázen hledáním a proměnami identity vzbudil zájem i ve výtvarné scéně. Vybrala jsem autory, se kterými nás pojí zájem o minulost, paměť, příběhovost a především o předky. Někteří autoři se opírají o historické události a kolektivní identitu, část současných umělců zaujala tradice a řemesla, ktará byla předávaná z generace na generaci a další autoři, které zde zmiňuji se odráží od osobních vzpomínek vlastních, či generačně předaných.

2.1.1 **Adéla Babanová *1980** Praha

Její tvorba je ukotvena především ve filmovém médiu, ve kterém se zabývá subjektivitou vyprávění, osobní a kolektivní pamětí a prolínáním reálných a fiktivních událostí. Tématu identity národa se dotkla svéráznou formou s dílem *Návrat do Adriaportu. Návrat do Adriaportu* je fiktivní dokument, kde se umělkyně věnuje nedávné historii Československa spjaté s etapou našich dějin, která byla ovlivněna komunistickým režiměm. Snímek je spojením prvků hraného dokumentu s dobovými ilustračními záběry. Umělkyně pracuje s principy rozpohybované koláže, již kombinuje s dobovými archivními záznamy, fotografiemi a fiktivními rozhovory. „Inscenovaná realita se zde přirozeně prolíná s dobovými reáliemi a dále tak ztenčuje již tenkou

[10] ČERNÁ,Martina a kol.***Naše národní identita v reflexi uměleckých oborů a kreativních oblastí,*** PAUL, J.***Česká identita v kulisách marnosti.***[online pdf]. © Institut umění – Divadelní ústav 2013 [cit.2016-01-25], s.44 . IBN 978-80-7008-366-1. Dostupné z: http://www.idu.cz/media/document/nase-narodni-identita-kolektivni-monografie2.pdf

[11] ČERNÁ,Martina a kol.***Naše národní identita v reflexi uměleckých oborů a kreativních oblastí***, SIOSTRZONEK, J.:***Hledání identity českého člověka v dokumentární fotografii v 80. a 90.letech 20.st***.[online pdf]. © Institut umění – Divadelní ústav 2013 [cit.2016-02-03], s.191. IBN 978-80-7008-366-1. Dostupné z: http://www.idu.cz/media/document/nase-narodni-identita-kolektivni-monografie2.pdf

hranici mezi realitou a fikcí, pamětí a příběhovostí, rozpomínáním a zapomněním.“[12] Československo se v dokumentu tak mělo stát „přímořskou zemí“, ze které by lidé rychlovlakem během pouhých dvou hodin docestovali k pobřeží Jaderského moře. Trať dlouhá 350 kilometrů měla vést z Českých Budějovic přes Rakousko na území dnešního Slovinska poblíž italského přístavu Terst. Avantgardní projekt, který neměl obdoby, promýšlel profesor Žlábek již od konce druhé světové války. Dokonce chtěl pan profesor Žlábek použít materiál z vyhloubeného tunelu a nahrnout ho do jakési plošiny, či poloostrova a ten by se stal Československým územím zvaným Adriaport. Projekt budoucnosti by zajistil nejen rychlé převážení čerstvého zboží, zlepšení životního prostředí, ale zejména pohodlnou rekreaci obyvatel u moře, místo na víkendových chatách, kde autorka reflektuje rychlé opouštění domovů na víkendové pobyty na chatách. Futuristická vize se nakonec neuskutečnila, zachovaly se pouze plány. Ty jsou však dostatečným svědectvím o síle myšlenky a nezlomné vůli profesora Žlábka, jenž chtěl posunout rezignovaný národ na cestě ke svobodě.[13] Adéla Babanová si také hrála s myšlenkou opuštění hranic našeho území, fiktivní zápletkou, ve které se zamyslela nad situací vniknutí na cizí území a jakousi odplatou v nepříjemných situacích a paranormálních jevech, které se poté návštěvníkům Adriaportu odehrávaly. Komentovala, že si pan profesor Žlábek myslí, že záhady způsobilo to, že překročili určité územní zákony. Jak velké stopy v nás zanechaly historické události je různé u každého z nás. Opravdu také nemáme v České republice moře, avšak něco máme společného všichni, naše předky, naše kořeny a naše tradice.

[12] STARÁ, Markéta. ***Adéla Babanová***. In:Interneová dokumentační databáze *ARTLIST* [online]2015.[cit.2016-02-06]. Dostupné z: http://www.artlist.cz/adela-babanova-7418/

[13] BABOROVSKÁ, Sandra. ***Návrat do Adriaportu.*** In: © *artycok.tv* – současné umění [online]18.6.2014[cit.2016-02-06].Dostupné z: http://artycok.tv/lang/cs-cz/25536/navrat-adriaportureturn-adriaport

Obr.č.10 Gustáv Husák na pláži v Adriaportu, snímek z 13minutového filmu, 2013

2.2 Odkaz našich předků v tradicích a řemeslech a jeho dnešní posuny

„Tradice je etnology a sociokulturními antropology vymezována a v příslušných výkladech užívána ve smyslu objektivně existujícího kulturního vzorce přebíraného z generace na generaci, který pomáhá udržení zvyků, chování, hodnot a názorů určité skupiny osob.“[14] V předávání mezi generacemi dochází nejen v nauce něčeho osvojeného, ale také v předání tradičních rituálů a kultury. „Dnešní doba se k odkazu tradičních zvyků často obrací s jistou nostalgií. Z původního rozsahu jich dnes zůstalo v obecné praxi poměrně malé procento. Některé lokální projevy naopak zůstaly v poměrně původním výrazu a žijí dál jako ojedinělé tradice.“[15] Tradice v sobě obsahuje jakousi stabilitu a nese hodnoty, které by měly přetrvávat a mají svou důležitost. Považuji tradice a odkaz zanechaný našimi předky za neoddělitelné aspekty současnosti a za možná východiska do budoucnosti. „Erich Fromm v knize *The Sane Society* (Zdravá společnost) píše, že z lidských potřeb jsou pro nás nejpodstatnější potřeba družnosti, potřeba transcendence (Frommova koncepce nemá nic společného s Bohem,

[14] FOLTÝN, Dušan a kol.***Prameny paměti: sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovné praxe****.* 1.vyd.V Praze: Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty UK, 2008 IBSN 978-80-7290-352-8, s.175

[15] LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. ***Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy***. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0., s.306

nicméně odkazuje k potřebě přenést přes sebestřednou, narcistní a odcizenou pozici člověka neschopného otevřenosti vůči světu a přátelského vztahu vůči ostatním), potřeba zakořenění, smyslu identity i potřeba orientačního rámce a předmětu uctívání.“[16] V umění a nejen v umění se reakce na tradice reflektuje různě v závislosti na probíhajících, či historických událostech. V období moderny bylo charakteristické, že vše, co jsme zdědili z minulosti, bylo považováno za pomyslné závaží. V prvním manifestu futurismu, který byl zaměřen na budoucnost, prohlašoval Filippo Tommaso Marinetti, že „...pouze osvobozením se od „zasmrádlé, vyčpělé gangrény...profesorů, archeologů, turistických průvodců a prodavačů starožitností“,podpálením knihoven a zaplavením muzeí, může Itálie spasit sebe samu. Nový svět rychlosti a technologie vyžadoval nový jazyk forem, odvozených nikoliv z minulosti, ale z budocnosti. Druhý manifest pak prohlašoval, že jenom úplným popřením své minulosti může umění reagovat na intelektuální potřeby doby.“ Jakmile se umění vydalo na svoji cestu rázného odmítnutí tradice, každý další nový styl měl posloužit zároveň jako počátek, nový střemhlavý skok vpřed. „Když moderna provedla své masivní výpady proti všemu, čeho dosáhla minulost, přivedlo to následující generace umělců do budoucna pevných základů a možnosti nechat se vést dřívější zkušeností. Když jeden princip dosáhne vrcholného momentu své síly, kolabuje ve svůj protějšek a umělci začali zjišťovat, že jediná cesta, jak stvořit něco nového, je vypůjčit si to z minulosti.“ [17] Tato skutečnost je jedním fenoménem, který se začal objevovat v současném umění. Návrat do minulosti, tematicky související s pamětí, s archiváliemi, nalezenými předměty, které v nás něco vyvolávají a nebo ovlivnění lidovou kulturou, folklorem a tradicí. Důvodů k tendencím pracovat s těmito tématy je několik. Každý za sebe individuálně se během života v některých situacích ohlídne zpět a jak silně nás skutečnosti zasahují, tak je také poté reflektujeme. Nicméně jednou ze zásadních situací, která má vliv na nás všechny, je doba a místo, ve kterém žijeme. „...důvodem však může být rozčarování a únava z dominance zdánlivě jednotné kultury Západu a rovněž neochota nadále se podílet na sebekolonizaci spojené s pocitem, že kvalitní a hlavně uznávanou bude tvorba konkrétního umělce jedině tehdy, splyne-li

[16] ŠEVČÍK, Jiří (ed.). ***České umění 1980-2010,Texty a dokumenty.*** Vyd.1.Praha: Akademie výtvarných umění v Praze, Vědecko – výzkumné pracoviště, 2011. ISBN 978-80-87108-27-7,s. 53
[17] ŠEVČÍK, Jiří (ed.). ***České umění 1980-2010,Texty a dokumenty***. Vyd.1.Praha: Akademie výtvarných umění v Praze, Vědecko – výzkumné pracoviště, 2011. ISBN 978-80-87108-27-7,s. 79

s některou formální a nebo obsahovou vlnou, které jsou v západním umění právě aktuální. Obranou proti tomuto fenoménu se tedy zdá být návrat ke kořenům, k tradicím vyvěrajícím z místního prostředí, v nichž jako by byly po staletí zakonzervovány charakteristické rysy naší identity.“[18] Tradice se nějakým způsobem dotýkají nás všech, každý je zažíváme a prožíváme příběhy spojené s nimi, dodržujeme tradice,aniž bychom znali jejich původ. Obsah lidové kultury se vypařil ve chvíli, kdy s nimi svázané rituály ve většině případech přestaly být součástí každodennosti a žité skutečnosti. „Pokud jsou tedy lidová kultura a náboženství vyprázdněnou schránkou, mohou v sobě stále uchovávat něco z naší kolektivní identity? Patrně jen velmi zhruba vymezují její obrysy, neboť identita se vytváří právě především skrze naši každodennost, skrze život, který žijeme, a rituály, které provádíme. Nikoli skrze mrtvá schémata, s jejichž skutečným původním obsahem se seznámíme už jen v muzeu, ve škole nebo v naučném televizním pořadu.“[19] Zdánlivě téma tradic a lidové kultury v současném umění není vyčerpáno. Důkazem je několik umělců, kteří ve svém díle často kriticky odpovídají na zažitá klišé a uvádí lidovou kulturu do souvislosti s kulturou dnešního člověka. Jednou z nich je Anna Hulačová.

2.2.1 Anna Hulačová *1984 Sušice

Anna Hulačová je absolventka Akademie výtvarných umění, která asociuje ve svých dílech svět venkovské dobroty, náboženství a intimity. Čerpá převážně z folklórních motivů a svými díly vyvolává vzpomínky na prožité dětství u babiček na prázdninách. Anna pracuje s nadsázkou a ironií a odkazy na lidovou tradici spojuje s prvky současné kultury. Důležitou roli v její práci hraje ornament a řemeslnost. Propojuje každodennost se vzpomínkami, náboženstvím a lidovou kulturou. Ve svém díle hledá, co zbylo ještě z naší lidové kultury a hledá k ní nový vztah. Věnuje se především sochařské tvorbě, ve které klade důraz na přírodní a tradiční kořeny a na techniky, které odrážejí propracovanost, logiku a symboliku lidového umění. Propojení mezi

[18] PELOUŠKOVÁ, K. ***Síla interpretace: Lidová kultura v současném umění***, In: *artalk.cz*[online].2.10.2015 [cit.2016-02-12]. Dostupné z: http://artalk.cz/2015/10/02/sila-interpretace-lidova-kultura-v-soucasnem-umeni/
[19] PELOUŠKOVÁ, K. ***Síla interpretace: Lidová kultura v současném umění***, In: *artalk.cz*[online].2.10.2015 [cit.2016-02-12]. Dostupné z: http://artalk.cz/2015/10/02/sila-interpretace-lidova-kultura-v-soucasnem-umeni/

lidovou a současnou kulturou reflektují na výstavě v pražské galerii Hunt Kastner instalace soch Anny Hulačové i architektonickým řešením Jiřího Příhody.[20]

Obr.č. 11 – 14 Instalace a sochy z výstavy Anny Hulačové a Jiřího Příhody, galerie Hunt Kastner

Lidová tvorba, lidové zvyky a řemeslo. V těchto pojmech a jejich obsahu nacházejí současní umělci dnešní inspiraci. „Zásadním znakem tradiční lidové výroby je rukodělnost, tedy úzká vazba výrobce s materiálem (většinou snadno dostupným a opracovatelným, v minulosti

[20] JEŘÁBKOVÁ, Edith.***Interpreter I and Anna Hulačová – Společný projekt Anny Hulačové a Jiřího Příhody***, In: *huntkastner.com,* [online] Září 2015 [cit.2016-02-13] čerpáno z internetových stránek: http://huntkastner.com/new/exhibitions/past/interpreter-i-anna-hulacova/

výhradně přírodního původu – dřevo, kámen, hlína, textil), ..."[21] Lidová tvorba také inspirovala slovenskou dvojici mladých umělců Jarmilu Mitríkovou a Dávida Demjanoviče.

2.2.2 **Jarmila Mitríková** *1986 Trebišov **a Dávid Demjanovič** *1986 Bardejov

Samostatně se věnují odlišným formám umění, ale spojilo je médium, skrze které tvoří svá díla, pyrografie, neboli vypalování do dřeva. Dávid se zajímá o formu objektu, instalace, videoart a Jarmila o malbu, keramiku a koláže. Technika pyrografie se užívá v lidové tvorbě a řemesle, především ke zdobení dřevěného nábytku. Nejprve si vytváří digitální skicu, kterou následně vypalují do dřevěné překližky a stínují mořidly a horkovzdušnou pistolí. Ve svém společném díle se odkazují na lidovou tvorbu, legendy a mýty, které si dotváří do smyšlených příběhů. Ty obsahují všelijaké rituály a zvyky, se kterými manipulují i v kontextu historie, částečně reálné příběhy zasazují do fiktivního prostředí či kompletují realitu a fikci s tradicí, náboženstvím a zvyky.

Obr.č.15 Hotel Partyzán, 125x88, pyrografie na dřevě, 2013

Obr.č.16 Wheat demon, 120x120, pyrografie na dřevě, 2016

[21] FOLTÝN, Dušan a kol.:***Prameny paměti: sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovné praxe***. 1.vyd.V Praze: Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty UK, 2008 IBSN 978-80-7290-352-8

2.3 Stopy v rodinném kruhu

„Netoužíme po věčnosti, ale nechceme se dočkat chvíle, kdy naše činy a věci náhle úplně ztratí smysl. V takové chvíli se ukáže prázdnota, jež nás obklopuje..." *Antoine de Saint Exupéry*

Minulost, přítomnost a budoucnost. Pojmy, které se dotýkají každého člověka a jsou náplní našich životů. Každý život je jedinečný a nenapodobitelný a každý píše svůj vlastní příběh. Možná proto se obrací tolik současných umělců ke své minulosti, jelikož to podstatné a důležité se odehrává nám všem. Reflektování a přetransformování minulosti, je proces, kterým lze odpovědět na otázky ze současnosti. Ve spojení s hledáním a nalézáním identity jsem zmiňovala identitu kolektivní, tradice a odkaz předků. V této části textu se zaměřuji na identitu personální, konkrétněji na zanechané stopy předků předešlých generací v nás a různé způsoby uměleckých ztvárnění týkajících se tohoto tématu. „Touha po spojení s vlastními kořeny, s evoluční pamětí života, po znovuobjevení naší celistosti, kterou přirozeně zažíváme uvnitř neporušené, samu sebe utvářející přírody,..."[22] Život a jeho příběh je proces a proces je také mnohdy důležitější a stěžejnější, než výsledek. Úcta k předkům se odehrává ve spirituální rovině, kterou často doprovází nějaký rituál. Jedním z umělců, který uctil vzpomínku na své předky rituální a minimalistickou formou záznamu je fotograf Jiří Šigut.

2.3.1 Jiří Šigut *1960 Ostrava

Jiří Šigut užívá medium fotografie, díky ní reflektuje především plynutí času. V jeho tvorbě se objevují i přístupy akčního umění a osobní rituály. Jedním z nejosobnějších rituálů je fotografická instalace zvaná *Moji nejbližší* z roku 2002. Expozici, kterou vytvořil z popelu svých zesnulých rodičů, doprovázelo pouze světlo svíček. Popel vysypal symbolicky do kruhové kompozice, která už sama v sobě obsahuje symboliku, jeden tah bez korekce. Záznamy předků se vynořují ze tmy, skromně osvětlené svíčkou, která je sama metaforou smrti a ubíhajícího času. „Nejprve rodiče z matčiny strany, pak ze strany otce. Takřka tma, jen slabé červené světlo. Nakonec matku a otce. I když se snažím sypat pomalu a soustředěně, přeci jen, jak zvláštní,

[22] ZEMÁNEK, Jiří (ed.). ***Divočina – příroda, duše, jazyk.*** Praha: Kant, c.2003. IBSN 80-86217-82-5,s.10

vdechovat po letech své blízké. Zapaluji svíčky. Dech i tlukot srdce se postupně zklidňuje. Čas jakoby se zastavil už dávno a v tichu mihotavého světla se mohu ztrácet v minulosti. Zháším svíce a papíry postupně smáčím ve vývojce. Na mých rukou zůstává nepatrný prach ostatků. Na místech kde jsme se kdysi všichni sešli teď vidím a dotýkám se svého popele. “[23]

Obr.č.17 Jiří Šigut, Moji nejbližší, 2004

2.4 Tektonika paměti - výstava

Téma osobních vzpomínek se objevuje také v nejmladším českém a slovenském umění. Prostřednictvím rodinného příběhu vystavovali své práce mladí umělci na výstavě nazvané Tektonika paměti v Domě umění města Brna. „Paměť funguje na základě zvláštní, těžko vysledovatelné logiky. Rodinné historie, osobní vzpomínky, jejich příběhy a proměny se předávají z jednoho člena rodiny na druhého. Struktura obrazu pomíjivé, individuálně viděné skutečnosti, která tvoří východiska chápání současnosti našeho kulturního prostoru.“[24] Umělci

[23] ŠIGUT, Jiří. ***Moji nejbižší***.In: Interneová dokumentační databáze *ARTLIST* [online].[cit.2016-02-19].Dostupné z : http://www.artlist.cz/texty/moji-nejblizsi-997/

[24]HAŠEK, Miroslav**. *Dům umění města Brna. Tektonika paměti (18.3.-17.5.2015)***.In: *Literarky.cz* /Čerpáno z literárních novin,[online Pdf] 12.2. 2015 [cit.2016-02-22].Dostupné z:

se vyjadřují prostřednictvím vnitřně prožitých, zasunutých emocí, které uvízly v jejich paměti a nebo v paměti jejich nejbližších. Prvotním impulsem výstavy byl studijní text jedné z kurátorek výstavy, Lucie Machové, inspirovaný dílem německého literárního teoretika a kulturního antropologa Andrease Huyssena – *Přítomnost minulého – urbální palimpsesty a politika paměti* (2003). „Představa uměleckého díla jako palimpsestu zde funguje jako metafora vrstev, z nichž jedna překrývá druhou, vstřebává ji a přepisuje. Potvrzuje tak, že jakákoli práce s pamětí je vždy znovu opětovným sesbíráním, vytřízením a zobrazením minulé skutečnosti. Kurátorky výstavy nejvíce inspirovala mnohovrstevnatá a dynamická povaha paměti.“[25]. Na výstavě se prezentuje více jak desítka autorů, zmiňuji zde autorky, které jsou tematicky nejblíže mé práci.

2.4.1 Lenka Martincová *1986 Česká republika

Jednou z vystavujících je Lenka Martincová, která je absolventkou Fakulty umění Ostravské univerzity. Prezentuje se rozsáhlou instalací nazvanou Vrstvy prachu (2014). V instalaci se zabývá pamětí, minulostí a stopami, jež po sobě zanechává člověk v určitém prostoru. Instalace zahrnuje soubor projektů, zahrnující autentické předměty, nábytek a zvukový objekt. Portréty malovala podle rodinných fotografií, krajinu podle návodu jejího pradědečka, který byl amatérským malířem a zaznamenával si poznámky k malbám do sešitu, který autorka našla. Zahrnula do instalace i autentický nábytek, z něhož vycházel zvuk, záznam příběhů, které si nechala vyprávět členy rodiny a následně spojila příběh interpretovaný vícero lidmi do jedné stopy. Zachycovala tak postupné ztráty informací a jejich přeměny v rámci ústního podání.

---

http://www.miroslavhasek.cz/domains/miroslavhasek.cz/data/uploads/biblio/2015_literarni-noviny-tektonika-pameti.pdf

[25] ***Tz: Tektonika paměti.Pohyby osobních vzpomínek v českém a slovenském mladém umění***. In: Tisková zpráva z *Artalk.magazine*. [online]12.3.2015[cit.2016-02-22].Dostupné z: http://artalk.cz/2015/03/12/tz-tektonika-pameti-pohyby-osobnich-vzpominek-v-ceskem-a-slovenskem-mladem-umeni/

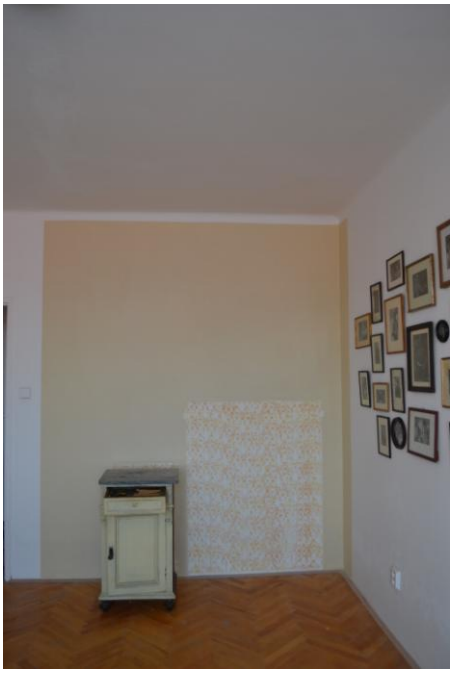

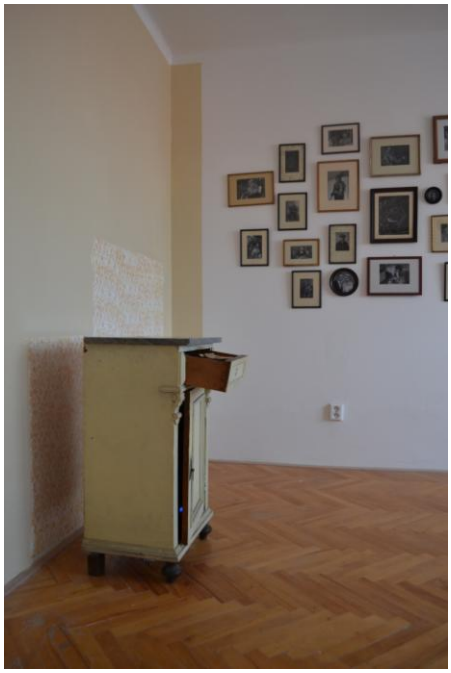

Obr.č. 18 a č. 19 Martincová Lenka – Vrstvy prachu (2014), instalace z výstavy Tektonika paměti

2.4.2 **Romana Horáková** *1987 Litomyšl

Další autorka, která prezentovala své práce na výstavě je absolventka Katedry výtvarné výchovy v Olomouci a Fakulty výtvarných umění v Brně v Ateliéru enviromentu. Romanu Horákovou provází téma minulosti a paměti již delší dobu. Důležitým podnětem tvorby pro ni bývá nalezený materiál, jeho pramen minulosti a příběh, který rozkrývá. Někdy pracuje se skutečnou verzí příběhu, někdy s domnělou, či úplně smyšlenou verzí. Instalace Romany Horákové se skládala z pěti děl, které autorka vytvořila během posledních čtyř let a jejich spojovacím článkem je rodina. Vystavila své práce zvané *Jaromír I.,Pavel,Helena a Olga, Jaromír II.,František.* Zabývá se v nich pamětí, vzpomínkou a jejich zapouzdřením v nalezeném materiálu. Ke své instalaci popisuje: „Výběr pěti představených prací spojuje můj dlouhodobý tvůrčí zájem týkající se vlastní rodiny. S trochu unáhleným přesvědčením, že by se člověk měl zabývat především tím, co dobře zná, jsem v průběhu několika let nárazově tematizovala rodinné příslušníky jako objekty své tvorby. Tyto rodinné práce se často protínaly s mojí věčnou obsesí minulosti a paměti. Pracovala jsem zejména se vzpomínkami rodinných příslušníků nebo

naopak se svými vzpomínkami na ně či s nalezeným materiálem a jeho pamětí."[26] Část instalace zvaná *František* vychází z její diplomové práce *Pod podlahou 2014.* Zdrojem k instalaci se stal nalezený materiál (dopisy, pohlednice, ručně malovaná přání…), který byl ukrytý pod podlahou jejich domu. Materiál patřil rodině sudetských Němců, kteří zde žili. Tematicky se věnuje událostem spojených s odsunem sudetských Němců, kde je zřejmý odkaz kolektivní paměti. Kurátorka Lucie Machová vysvětluje: „Mimo tyto fenomény jsou však pro autorku důležité i její osobní zážitky z místa, kde písemnosti našla, vzpomínky dědy Františka (jehož jméno tato část instalace nese) a její vzpomínky na jeho vyprávění. Díla kolektivní paměti vyjadřují zejména vlivy sociálního prostředí, naproti tomu témata děl osobní paměti vycházejí vždy z individuálních zážitků a vzpomínek člověka, a to i tehdy, když obsahují stopy kolektivní paměti. Tato osobní vazba je tím důvodem, proč upřednostňujeme, stejně jako Romana Horáková ve své instalaci, osobní paměť nad kolektivní."[27] Autorka v části instalace *František* zakonzervovala své vzpomínky a konfrontovala je se vzpomínkami svého dědečka.

Obr č. 20. a č. 21 Instalace Diplomové práce Romany Horákové „Pod podlahou" (2014)

[26]HAŠEK, Miroslav. ***Dům umění města Brna. Tektonika paměti (18.3.-17.5.****2015)*.In: *Literarky.cz* /Čerpáno z literárních novin,[online Pdf] 12.2. 2015 [cit.2016-02-22].Dostupné z: http://www.miroslavhasek.cz/domains/miroslavhasek.cz/data/uploads/biblio/2015_literarni-noviny-tektonika-pameti.pdf)

[27] MACHOVÁ,Lucie.Kurátorka výstavy v rozhovoru se SÝKOROVOU,Lenkou. ***Pohyby osobních vzpomínek v českém a slovenském mladém umění***. In: *Artalk.magazine* [online].23.3.2015[cit.2016 -03-08]. Dostupné z: http://artalk.cz/2015/03/23/pohyby-osobnich-vzpominek-v-ceskem-a-slovenskem-mladem-umeni/

Výstava Tektonika paměti nabízela i mnoho fotografického materiálu, například prostřednictvím archivu otcových fotografií Rudolfa Samohejla, či u Kataríny Hládekové archivem dědových fotografií. Stěny přeplněné fotografickou kartotékou, pojetí Štěpánky Sigmundové, která vystavila osobní věci jako muzeálie. Rodinná historie, osobní paměť, paměť a místa a deníky. Tyto okruhy výstava přibližuje z pohledu jedné generace lidí narozených v letech 1980 - 1989. Výstava je zaměřená na shody a rozdíly v uměleckém ztvárnění práce se vzpomínkou.

3 Domácí videa jako osobní archiv

Použití domácích rodinných filmů pro recyklaci a opětovné použití v současné tvorbě nese nejen historický doklad, ale také nás přesouvá do životních příběhů. „Práce těchto filmových tvůrců ukazuje, jak domácí videa, umístěné bez autobiografického nastavení, nabízejí především cenné stopy pro hledání identity filmových tvůrců, kteří se vrací na jejich počátky, jako k nezbytnému rámci pro pochopení jich samotných, především, vznikají li tyto kořeny různým křížením etnických, náboženských a národních identit.“[28] Tento text pochází se studie, zabývající se využitím domácích videí ve filmech s autobiografickým příběhem. Zmiňuji jej, jelikož zde autor popisuje různé přístupy ztvárnění rodinných snímků ve filmech, v nichž je vždy stěžejní příběh. Každý rodinný příběh je ojedinělý a dotýká se nás všech, každý máme svůj vlastní příběh. V mnoha filmových snímcích čerpají tvůrci inspiraci z běžných životních událostí. V domácích videích je zachycena nenahraditelná autentičnost a přirozenost. Zároveň se dotýká i historické a paměťové stopy, zachycuje danou dobu, respektive kdy a kde se video natáčelo. „Jinými slovy, paměť slouží jako dobrý nástroj vyprávění (nejen) filmových příběhů, protože lze čistě intuitivně předpokládat, že skrze problematiku vzpomínání a (absence) paměti jsou vyprávění srozumitelnější.“ [29]Vůči původní výpovědní hodnotě rodinných archivů lze prostřednictvím soukromých dějin nahlédnout na dějiny velké, respektive celospolečenské. Někteří autoři zpracovávají archivní materiál autobiograficky, jiní se k domácím rodinným záběrům dostali jinou cestou. Formou nalezeného materiálu, či sbírkou rodinných amatérských filmů. Ze zájmu o „osmičkové“ archivy vycházel i režisér Jan Šikl.

3.1.1 **Jan Šikl** *1957 Praha

Scénárista, režisér a producent Jan Šikl studoval na FAMU obor režie dokumentární tvorby. Po absolvování pracoval jako režisér v Krátkém filmu Praha. Založil vlastní firmu Pragafilm, v níž realizuje své filmy. Dlouhodobě se věnuje sběru a archivaci rodinných filmů a založil Archiv

[28] EFRÉN CU EVAS. ***Home movie as personalarchives in autobiographical documentaries***. Universidad de Navarra In: *EBSCOhost,* (databáze odborných zahraničních zdrojů), [online Pdf].[cit.2016-03-02]. Dostupné studentům UPOL z: http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=e3232e82-7478-48fb-99dc-06e5f1ccc848%40sessionmgr4003&vid=0&hid=4209

[29] KOKEŠ, Radomír D. ***Rozbor filmu***. Vydání první. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2015. ISBN 978-80-210-7756-0, s.154

soukromé filmové historie, z něhož postupně vytvořil střihový cyklus *Soukromé století.* Zdroj amatérských rodinných filmů byl v době svého vzniku výsostně osobní záležitostí úzkého okruhu lidí. „Přerostl však sám sebe a dnes přináší svědectví spontánního, soukromého života. Jde o sondy do intimních rodinných zákoutí. Soukromé století je zbaveno ambiciózního hlediska vykládat ucelené historické pohledy. Jeho cíl je mnohem skromnější: zastavit čas.“[30] Archiv soukromé filmové historie získává prostřednictvím 8mm filmů a jejich přepisem na profesionální formáty, za svolení k jejich užití. „Lidé mu často svěřují celé své životy. Minimalistickými výrazovými prostředky, které ctí intimní povahu obsahu, sestavil z archivů už 8 hodinových částí, které se staly událostí našeho dokumentu.“[31] Každý film z cyklu Soukromé století obsahuje osobní lidský příběh. Prvním příběhem je vyprávění autentického příběhu statkáře Karla Seissera, zvaný *Král Velichovek.* Seisserovi byli Němci a „Velichovky“ ležely na hranicích Sudet. Nikdy neměli problémy ohledně otázek, co bylo v jejich životě české a co německé, až do doby, kdy přišel konec války, to byla celá rodina vystěhována do Německa. Druhý příběh *Tatíček a Lili Marlén* volně navazuje na *Krále Velichovek.* Život, který zachytil otec Evy, která příběh doprovází svým vyprávěním, zachycuje velmi intimní pohled do vztahů uvnitř rodiny. Rodinné zvraty byly dramatičtější, než celá prožitá válka. *Sousoší dědečka Vindy* je příběh plný vzpomínek, sled obrazů vystihující osobnost sochaře Vincence Havla, který prožil padesátá léta na Opavsku. Osud dvou generací rodiny Čvančarů z let 1920 -1970 je zachycený v příběhu *Sejdeme se v Denveru. Mávnutí motýlích křídel* vypráví o sledu souvislostí a pohledu do rodinného zázemí hudebního skladatele Václava Felixe od 30. do 80. let. Životní peripetie dávají možnost nahlédnout, jak se Václav plně ztotožnil s ideologií komunistické strany. Filmové archivy rodiny Šlechtů jsou zdrojem pro příběh *Líbám Tě a miluji.* Vypráví o vztahu Josefa a Marie, který byl silnější, než politická doba, ve které žili. Avšak dostihla i je dva a Josef se ocitl „za mřížemi“. Odtud pochází korespondence, která je vzdorem k nesmyslné době, ve které museli oba žít. Životní peripetie, které zachytil ruský emigrant Vladimír Dimitrijevič Popov, jsou svědectvím o době, kterou prožívala rodina Popovů, více jak před sedmdesáti lety. Příběh se

[30] ŠIKL,Jan. ***Soukromé století***. In: *www.ceskatelevize.cz,* [online] © 2006 – 2011 Pragafilm[cit.2016-03-15], Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/specialy/soukromestoleti/

[31] ŠTOLL, Martin a Jarmila CYSAŘOVÁ. ***Český film, režiséři-dokumentaristé***. 1.vyd.Praha: Libri, 2009. IBSN: 978-80-7277-417-3, s.539

jmenuje *Ruské obláčky kouře.* Posledním filmem z cyklu je *Nízký let.* V něm se odehrává příběh o vztahu páru, který si prožívá těžké chvíle, postupné odcizení až po manželství v troskách. Vše je ovlivněno kariérou Franty, který byl špičkovým stíhacím pilotem československé armády.[32] Filmy z cyklu Soukromé století byly uvedeny na řadě mezinárodních festivalů, jako i v Museum of Art v New Yorku a získaly řadu filmových cen.

Obr.č.22 – Král Velichovek, Soukromé století *Obr.č.23 – Ruské obláčky kouře, Soukromé století*

3.1.2 **Péter Forgács** *1950 Budapešť

Forgács je maďarský umělec, který se věnuje filmu, video artu a instalaci. Péter je známý především pro sérii filmů (obdobně jako u cyklu Soukromé století Jana Šikla), zvaných „Private Hungary“. Série filmů je tvořena z domácích videí natáčených v letech 1930 až 1960, dokumentující obyčejné životní příběhy, které jsou však „podrásané“ mimořádnými historickými traumaty, která se odehrávala mimo obrazovku. Projekt seskládaný ze soukromého archivu nese ontologický rozměr. Jsoucno a bytí reflektuje s úvahou o povaze paměti. Vytvořil několik filmů z domácích amatérských videí, jako *The Bartos Family (1988), Free Fall (1996) nebo Miss Universe 1929 (2006).*

[32] ŠIKL,Jan. ***Soukromé století***. In: *www.ceskatelevize.cz,* [online] © 2006 – 2011 Pragafilm[cit.2016-03-15], Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/specialy/soukromestoleti/

Jedna z jeho posledních video instalací nese název *Letters to Afar.* Zdrojem se stal materiál 16mm a 8mm amatérských videí polských židovských komunit, především židovských amerických přistěhovalců původem z Polska, kteří se vrátili zpět do rodné země. Snímky byly natáčené mezi první a druhou světovou válkou. Jejich nahrávky byly určeny pro podporu osobní paměti, respektive sdílení „starého světa" s druhou generací ve Spojených státech a motivovat k meziválečné ekonomické podpoře pro bojující židovské komunity. Instalace obsahuje šestnáct nepravidelně měnících se obrazů, které jsou upravené v různých efektech. Záběry se zdvojují, zpomalují, některé záběry ustrnou „zamrazením" snímku, či zrcadlením. Instalace je doplněna o zvukovou stopu složenou přímo pro instalaci, kapelou Klezmatics z New Yorku. Obsahuje převážně jazzovou hudbu a „šramot" ulic.[33] Některé záběry jsou spontánní, postávající a debatující ženy, nebo živé hrátky dětí, které se „strkají" před kameru. „Fotografie je memento mori, ale natáčené snímky obsahují něco víc. Život není zamrzlý, ale rozpohybovaný."[34] *Letters to Afar* obsahují záběry ze života před holocaustem. Péter přesunul z archivu vizuální pohledy do dnešní podoby, pro dnešní diváky muzea. Prostředí, ve kterých se videa odehrávají jsou polská města. Stejně tak, jako původní filmaři zaznamenávali dychtivě své příbuzné, má Forgács zájem především o chování lidí, jejich vzájemné pohledy, gesta a interakce. Pomyslná prázdnota minulosti, vzpomínka, kterou jsme zapomněli, či jsme ji ani nezažili, může být vyplněna zachycenými snímky, které obsahují archivy domácích video záznamů. Instalace nemá za cíl sestavit velký historický příběh, ale snaží se proniknout do soukromého světa lidí, z jiného místa a jiné doby.

[33] AMON,Stephanie: ***Péter Forgács:letters to Afar, Conterporary Jewish museum, San Francisco***. In: *EBSCOhost*(digitální archiv odborných zahraničních zdrojů), 25.2.2015,[online PDF].[cit.2016-04-05].Dostupné pro student UPOL z: http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=97970817-0065-4798-9388-983afaaf63ac%40sessionmgr115&vid=1&hid=122

[34]HOBERMAN,J.***Péter Forgacs'memory art brings phantoms of eastern Europe to light***. In:*tabletmag.com* [online].[cit.2016-04-06]. Dostupné z: http://www.tabletmag.com/jewish-arts-and-culture/187009/forgacs-memory

Obr.č.24 FORGÁCS,Péter – Letters to Afar (museum of the city New York)

Obr.č.25 FORGÁCS,Péter – Letters to Afar (museum of the History of Polish Jews, Varšava)

3.1.3 **Alexandra Moralesová** *1989 Česká republika

Zabývá se možností prolínání analogových médií (8mm, 16mm film a fotografie) s médii digitálními. Zároveň se zajímá se o principy vidění, prohlížecí metody, vyprávění a využití archivu. Její způsob práce vzniká sanací archivního, či stávajícího materiálu (8mm filmy, fotografie, či nalezená korespondence) a jeho dekonstrukcí přenesenou pro dnešního diváka. Jedním z jejích krátkých experimentálních videofilmů, ve kterém se autorka dotýká tématu rodiny prostřednictvím videa, se jmenuje *Kůže (2011).* Film *Kůže* vznikl digitální postprodukcí 16mm filmu, který autorka snímala z matice střihačského stolu. Ve videosmyčce jde o proměnu a nalézání podoby fyzické, která se zároveň prolíná s psychickou stránkou osoby. Obsahuje

téma identity a vzájemné působení vnitřního a vnějšího projevu.[35] Ve videu vyniká povrch a struktura kůže těla s kůží filmu, která se v proměnlivých místech objevuje a zase ztrácí. Samotný filmový materiál obsahuje tři políčka – na jednom je autorka, na druhém její matka a na třetím její babička. „Prolínání portrétů může navozovat téma proměny a stárnutí člověka, autorka to však vidí opačně: „Člověk v sobě poznává své minulé podoby, které se teprve stanou.““[36] Podstatu proměny obrazu i své vlastní podoby podtrhuje silná expozice materiálu. Ta dostává obraz až na hranici viditelnosti. Zkoumání povrchových vlastností a splývání jedné kůže s druhou je vytvořeno zaostřováním a prací s optikou. Analogová média a archivní materiál autorku zajímají nejen pro svou patinu, ale i pro zrnitost a práci se světlem.

Lidskou touhu po kontrole a formování věcí, jímž máme touhu dávat tvar, přenesla autorka do dalšího videa s názvem *Vlasy.* Vlasy jsou naší součástí a souvisí úzce s naší identitou. „Silná expozice materiálu dostává obraz až na hranici viditelnosti, což podtrhuje podstatu proměny jak vlastní podoby, tak i obrazu.“[37]

Moralesová se zajímá také o performance a komunikaci s divákem. Formu projekce v kině využívá k „oživení“ společenského charakteru, který je dnes narušen vlivem používání vlastního promítání doma. K performance využívá s oblibou jako zdroj archivní materiál. Pokus o aktualizaci archivu prostřednictvím performance ztvárnila autorka ve scénické kompozici *Janovského 37.* Použila fotografie z rodinného archivu, které přefotila na diapozitivy a následně nazvětšovala k účelu promítání. Archiv sestává nejen z fotografií, ale také z korespondence mezi otcem a jeho dvěma dětmi. Akce je propojením dvou médií, které nám sami o sobě evokují příběh, promítání obrazu má tedy paralelu k práci s textem. Fotografie se promítaly na plátno, současně byly doplněny čteným textem, scénářem z dopisů korespondovaných mezi dětmi a otcem, který žil od roku 1968 v emigraci. „Pod kamerou, kde jsou snímány fotografie,

[35] ***Kůže***. In: *dokweb.net* – Institut dokumentárního filmu [online].[cit.2016-04-09]. Dostupné z: http://archive.dokweb.net/cs/dokumentarni-sit/ceske-dokumenty/-kuze-6876/?off=1722
[36] BOHÁČKOVÁ. Kamila**.** ***Alex(andra) Moralesová/Naše vidění jsou ostrovy***. In: *cinepur.cz* [online] 1.1.2015 [cit.2016-04-09]. Dostupné z: http://cinepur.cz/article.php?article=2207
[37] MORALESOVÁ,Alexandra. In: BOHÁČKOVÁ, Kamila. ***Alex(andra) Moralesová/Naše vidění jsou ostrovy***. In: *cinepur.cz* [online] 1.1.2015 [cit.2016-04-09]. Dostupné z: http://cinepur.cz/article.php?article=2207

jsou vidět i ruce „archiváře“, textový editor je aluzí na lidské vnímání a paměť, kam se zarývají některé věty/obrazy jako „utkvělé ikony“ a pozornost ke struktuře a povrchu jednotlivých předmětů je odkazem k naší představě o historii – materiální důkaz a esenci paměť, částečně představuje i odkaz ke sklonům k fetišizaci a zájem o záhadné, zaniklé (hranice smrti).“[38] Super-8 film doplněn o živou hudbu použila autorka také v performance *Blau Peru 1970.* Zdrojem se stal materiál nalezený na bleším trhu. Jednalo se o kolekci rakouského cestovatele, kterou modifikovala a promítala přes různé filtry, fólie a předsádky. Střídající se obrazy doplňuje hudba v podání audiovizuálního umělce Georgije Bagdasarova.

„Ručním, tedy pomalým otáčením, vzniká mezi téměř všemi políčky střih, tma, pauza-napětí, apnoe[39], které je zároveň podmínkou plynulého chodu při projekci na promítací rychlost. Toto zrušení autority promítání a jediného možného názoru na obraz, je pro mě výzvou a názorem mnohem podnětnějším než jediná skutečná projekce filmu. Neměla jsem ambici vytvořit si s těmito nástroji kabinet kuriozit, prohlížečku jsem také používala jako servisní nástroj a brala ji jako mezistupeň mezi zdrojovým materiálem a tím, co teprve přijde, ale obrazotvornost (imaginace ve vlastním fyzickém smyslu), kterou poskytovala, mě celý proces zaujal natolik, že jsem s těmito nástroji chtěla pracovat dál. AM”[40]

[38] MORALESOVÁ, Alexandra. ***Janovského***. In: *iim.cz – institut intermédií* [online] 3.3.2010 [cit.2016-04-11.]. Dostupné z: https://www.iim.cz/wiki/index.php/Janovsk%C3%A9ho

[39] Apnoe – krátkodobé přerušení

[40] MORALESOVÁ, Alexandra***. Blau Peru, 1970***. In: *cas.famu.cz – centrum audiovizuálních studií famu [online].* [cit.2016-04-11].Dostupné z: http://cas.famu.cz/page.php?page=56

Obr.č. 26 a č. 27 Alexandra Moralesová, Kůže 2011, 4 min

Obr.č. 28 a č.29 Alexandra Moralesová – Blau Peru, 1970; performance 40min, Super-8 film

4 Praktická část - vznik, průběh a proces tvorby

4.1 Vznik procesu tvorby

Zájem o téma týkající se úcty k předkům se ve mě probudil načerpanou inspirací z cest po Mexiku, jak jsem již zmiňovala v první kapitole. Po návratu do naší krajiny a zpět do „normálního“ života jsem začala pociťovat potřebu vyhledat mé předky, dozvědět se něco o jejich životě a možná tím odpovědět na některé otázky týkající se mého směru a mé identity. Z koho pocházím, kdo byli ti lidé, se kterými mě pojí kolující krev? Kde žili, jak žili a čím žili? Co nás dále pojí? Jak může ovlivnit jejich život mě a další generace? Co nám předali a co se opakuje? Začala jsem se ptát. V tomto textu popisuji vlastní pocity a pohnutky, které mě vedli k vytvoření této práce.

Při vytržení z běžného života, do života na cestách si člověk přehodnotí pohled na svět a žebříček hodnot. Pocítila jsem, že je podstatné znát své kořeny pro můj život a pro ucelení mého já. Zjistit odkud pocházím a kam směřují mé stopy dál? S kladenými otázkami a rostoucím zájmem o předky se vynořovaly nejen vzpomínky, ale také uvědomění, jak nás ovlivňuje prostředí, ve kterém žijeme a do kterého jsme se zrodili, což je také jedním z odkazů našich předků. Zmiňuji to proto, že jsem si díky pátrání po předcích uvědomila, kde mám domov a jak moc je pro mě důležitý. Domov, který je tvořený především rodinou, ale také prostředím, kde jsem vyrostla. Nevím, zda jsou souvislosti mezi tím, čím se živili a o co se zajímali moji předci a mezi mým zájmem pouze nahodilé, nebo zda jsem dostala „do vínku“ od každého trochu, ale pokusím se tyto informace posoudit. Skrze mé předky a minulost se snažím pochopit současnost a jaký na mě má minulost mých předků vliv. Vždy bylo pro mě nelehké přijmout mou rozpolcenost do mnoha aktivit a zaměření. Dnes vnímám mou všestrannost v uměleckém vyžití jako dar, možná předaný v genech právě od mých předků. Prostředí utváří nejen příroda a ráz krajiny, pojí se také s místními tradicemi a řemeslem. Moji předci z otcovy strany pochází ze severních Čech, kde je zakořeněná tradice sklářské a šperkařské výroby a bižuterie. Můj praděda Karel, otec mé babičky z otcovy strany pracoval v Preciose. Věnoval se bižuterii, ale mimo svou práci měl mnoho koníčků zaměřených na uměleckou tvorbu a kutilství. Věnoval se

především práci se dřevem, ale také byl amatérským malířem. Moje babička Iva mě přivedla k umění, dalo by se říci, že ho ve mě přímo probudila. Když jsem si začala črtat první skici květin a jizerských kopců, babička začala zalévat zasazené semínko a dovedla mě ke své přítelkyni, akademické malířce Blance Kadlecové, která mě začala učit různým výtvarným technikám. Babička byla velkou dámou, která se oblékala do elegantních modelů šitých na míru. V mládí si své modely šila sama. Učila jí její teta Boženka, tedy má prateta, která byla švadlenou. Můj děda z maminčiny strany byl čalouníkem a také se věnoval šití. To mi odpovídá na možné předané „věno" v mém přelétání mezi tvorbou v textilním a oděvním designu, autorským šperkem a malbou.

4.2 Průběh pátrání po kořenech

Pátrání po kořenech probíhalo formou reálných cest za předky. Skládání střípků a informací, které jsem postupně skládala, mě vtáhlo do příběhu naší rodinné historie. Jako největší přínos informací a silný emotivní zážitek bylo pro mě objevení a opětovné oživení 8mm rodinných filmů, které natočil děda z otcovy strany mezi léty 1965 až 1989. Filmy se staly jednou ze stěžejních částí instalace, ale jejich zdigitalizování má i mnohem větší přesah. Tím je opětovné spojení rodiny, které se uskutečnilo u příležitosti promítání filmů celé rodině. Tento text vznikal průběžně během procesu rozkrývání minulosti, ponechávám ho tedy formou jakéhosi deníku.

25.11.2015

Počáteční pátrání po předcích a jejich životě a tvoření, propojení mezi nimi a mnou, je zcela ne tak jednoduchá akce, jak jsem předpokládala. Jsem si vědoma, že otevírám některé již zavřené dveře a setkávám se s tím, že se tématu minulosti naší rodiny a předků nedotkl z rodinného kruhu nikdo, už dlouhou dobu. Skládám tedy střípky z malých úlomků, ale nevzdávám se a pátrám po všech stopách. První cesta za předky vedla do Jablonce nad Nisou, odkud pocházím a kde žijí předci z otcovy strany. Prvním členem rodiny, za kterým jsem se vydala byl děda. Když se dědy vyptávám na otázky, které se dotýkají jeho osobního života, odpoví mi, ale většinou se z tématu „přehodí klička" na jiný scénář. Stopy se rozkrývají pomalu. Vydávám se také k sestře

mé babičky Ivy, která byla manželkou tohoto dědy, za tetou Květou. Teta Květa má úžasné fotografie a sbírku foto albumů, kde jsou vyfotografováni jak její rodiče (moji prarodiče – praděda Karel a prababička Květoslava), a také teta s mojí babičkou, už jako novorozené. Fotografie mají své kouzlo, přenáší nás rychle do představivostí plných vzpomínek, představivosti o prostředí a době, ve které žili. Fotoalbumy mi ukázal i děda, je krásné vidět zasněné tváře, plné vzpomínání na minulé dny a roky.

10.1.2016

Rozhodla jsem se vydat na další cestu, tentokrát do Litomyšle, kde žije sestra mého dědy, teta Lída. U tety se začaly střípky postupně rozrůstat. Dozvídám se několik zajímavých informací o linii předků ze strany otce, tedy rodu Šrejmů. Teta mi prozradila, že několik let zpátky ji oslovila jistá paní Lindsey Šrejmová, která žije ve Spojených státech Amerických a má kořeny v České republice. Lindsey vyhledávala své kořeny, tedy naše příbuzné elektronickou cestou, ale dokonce i přiletěla do Čech osobně a setkala se s některými příbuznými. Její historie sahá do doby, kdy náš pra pra předek emigroval do států, kde se usadil a kde vzniká další rod Šrejmů. Vyprávění je lehce zmatené a teta mi sama říká, že si to musí urovnat, řekla mi, že jsem jí zaskočila, že už dlouho nevzpomínala na tyto časy. Počáteční nostalgie z pátrání po kořenech se rozplývá a začíná pátrání v plném proudu, ve kterém pociťuji, že tato otázka našich předků už se nevyskytuje jen v mé hlavě, ale i u dalších členů rodiny. Teta se s dědou dokonce sešli a vyprávěli si hodiny o svých zážitcích z dětství.

27.1.2016

Dnes se rýsují další objevy. Podařilo se mi spojit se s Lindsey, se kterou si několik hodin dopisujeme a posílá mi rodokmen našich předků, který sahá až do roku 1800. Také mi poslala několik fotografií a dozvěděla jsem se, kdy odešel Josef Šrejma, mého praraděd Františka synovec, do Spojených států Amerických, bylo to 23.12.1910.

Vydala jsem se opět na cestu a navštívila mého dědu. U dědy je skříň, ve které je poklad. Je plná 8mm filmů. Děda byl vášnivým fotbalistou, ale kromě fotbalu měl i další zálibu, filmování. V roce 1965 si pořídil svou kameru na kterou zaznamenával jak rodinné události a setkání, tak záběry z jeho cest s fotbalovým klubem. Promítal mi nahrávky na 8mm páskách, které sám natáčel. Večer plný návratů v čase, pozastavení, vyprávění, doprovázené typickým zvukem „chrčící“ staré promítačky, která podtrhuje celovečerní atmosféru. Na snímcích děda zachytil celou jednu životní etapu, růst mého otce a jeho sestry, prostředí, ve kterém vyrůstali, záběry z běžného denního života, zachycení pomíjivých okamžiků, i oslavné události pojené s tradicemi, skoky v generacích od generace mých pradědů a prababiček, babičky a dědy, mých rodičů až po mé narození. Dědovo vyprávění pestře doplňovalo němé záběry. Je jiné dívat se na rodinné filmy v porovnání s rodinnými alby. Pohyb a živost nás přenášejí přímo do děje. Děda mi pověděl, že pro něho bylo úžasné, když mohl zaznamenat něco pohyblivého. Snímky jsou převážně černobíle, ale pár jich je i v barvě. Na snímcích jsou prarodiče jak ze strany dědy, tak ze strany babičky. Praděda František, otec dědy, byl zubař a prababička pracovala v nemocnici jako zdravotní sestra. Prababička a praděda zemřeli ještě před mým narozením. Můj tatínek mi vyprávěl, že pokaždé když přijeli k tomuto dědovi na návštěvu, musel nejprve každý sednout do zubařského křesla a nechat si vyšetřit zuby, až poté mohla být zábava. U promítání mi děda vyprávěl, že o Vánocích pili vždy domácí vaječný koňak, který děda vyráběl, protože měl jako zubař levnější líh. Praděda Karel a prababička Květoslava ze strany babičky, jsou na snímcích nejčastěji na zahradě, která byla jejich královstvím. Praděda miloval květiny a měli zahradu porostlou barvami všemožných odrůd skvostných květů. Květiny miloval natolik, že jakmile zjistil od dědy, že má kameru, musel děda jít nafilmovat celou jeho skalku a jeho bohatství, které měl v květinách.

Obr.č. 30 Dědova promítačka na formát 8mm Meopta

Obr.č. 31 Dědovy filmy

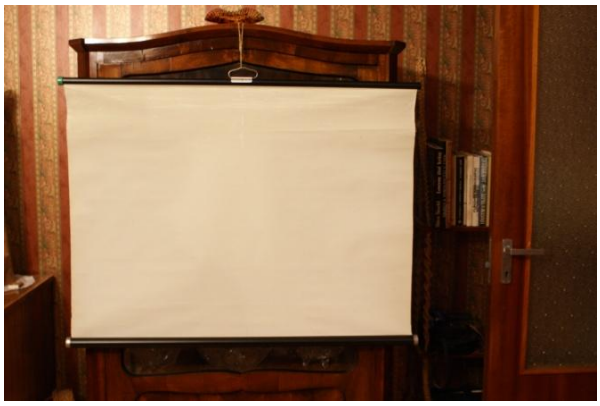

Obr.č. 32 Snímek s plátnem z promítacího večera

28.1.2016

Druhý promítací večer. Napočítali jsme s dědou 26 filmů, které mají různou délku a jsou z let 1965 -1989. Děda kromě rodinných filmů natočil mnoho snímků, které jsou srovnatelné s dokumentárními snímky z cest. Jako mladý hrál fotbal a za vyhrané zápasy dostávali darem výjezdy do ciziny. Některé výjezdy byli dokonce pro celé rodiny. Děda mi promítal dovolenou z Rumunska, kam vyjeli jako celý tým s rodinami, do letoviska Mamáia. Kromě rodinných cest má také zdokumentované soustředění například ze Sýrie z Damašku, z Alžíru, z Francie,

Rakouska a nejčetněji z Itálie, kam měli nejvíce výjezdů. Děda dokumentoval hlavně atmosféru těchto míst, záběry z Damašku, kde se ulicemi prohánělí místní obyvatelé na oslech a tlačili před sebou dřevěné povozy plné pomerančů, stromy na kterých pomeranče rostli. Záběry z plných ulic zmatku, přes záběry z mešity. Pro dědu byly tyto cesty něco úžasného, rád na ně vzpomíná a vyprávěl mi, že si toho moc vážil, že se mohl v 60.letech podívat do takových zemí a poznávat cizí kultury.

Během večera si děda vzpomněl, že kdysi našel ještě dva snímky, v domě po mém pradědovi Karlovi Kuchařovi, ve kterém bydleli za války Němci a po válce dům opustili. Při vyklízení půdy našli tyto dva filmy schované za trámy. Děda odhaduje, že snímky musí pocházet přibližně z třicátých až čtyřicátých let. Jeden snímek se jmenuje Bílé peklo a druhý Válečné žurnály. Nápisy na diskách jsou napsané česky, ale filmy jsou německé a mají i německé titulky. Považuji to za velkolepý nález, filmy musel natáčet nějaký dokumentarista, mají vysokou kvalitu a obsahují zajímavé a velmi dobré záběry. Tyto snímky jsem ale do diplomové práce nezahrnula. Snímky neobsahují stopy mých předků, zpracovávám pouze autentické záběry mého dědečka, které se mě osobně dotýkají.

Děda je velký archivář a má vše označeno, od roku, někdy i měsíce, kdy byla nahrávka natočena, až po situace, které film obsahuje. Celkem jsme napočítali 26 krátkých filmů. Atmosféra promítání filmů na plátno má svoje kouzlo, avšak některé filmy jsou poškozené a je nemožné je promítnout. Těšíme se na zdigitalizování snímků a znovuoživení dědova pokladu ze skříně.

5 Objasnění symboliky objektů a instalace

V této kapitole vysvětluji, jak jsem došla ke zvoleným objektům, co znamenají, od výběru materiálu po symboliku a proč jsem zvolila tuto formu instalace. Každý z objektů a částí instalace je určen vybranému předkovi. Vybrala jsem pocitově ty předky, se kterými cítím největší propojení a jsou mi i nejblíže generačně. Nicméně se u mě při pátrání probudila touha poznat své kořeny ještě hlouběji.

5.1 Samorost na scéně

Objekt Samorost je věnován mému pradědovi Karlovi, kterého jsem již zmiňovala. Praděda se věnoval nejvíce a zřejmě i nejraději své zálibě v práci se dřevem, které transformoval mnohými způsoby. Mou osobní vzpomínkou je divadélko, které pro nás praděda vyrobil. Mělo vyměňovací desky s povrchem, tedy s motivem, kde se hra měla odehrávat. Měli jsme tedy možnosti hrát v lese, na zámku a ve staročeské chalupě. V dřevěné desce byly vyvrtané otvory a do nich se dali zasunovat další rekvizity jako stromy, budovy a tak dále. Divadlo mělo i vyměňovací pozadí s tematickými obrázky. Dřevěné desky, na kterých byla namalovaná krajina, či jiná scenérie, byli pro mě a mého bratra nejoblíbenější zábavou na návštěvách u prarodičů. Mimo jiné byl děda i vynikajícím malířem, maloval především květiny, vlčí máky a různá zátiší. Všechny části divadla a kulis děda doplnil o tématické malby. Při vzpomínce na divadlo od pradědy jsem se vydala na cestu k mým předkům, abych ho znovu objevila. Na zahradě dědy byla postavena malá dřevěná chaloupka, ve které jsme jako malé děti přespávaly a měly ji plnou her. Tuto chaloupku vyrobil také praděda Karel. První, po čem jsem pátrala, bylo dřevěné divadélko, ale došla jsem ke zklamání. Chaloupka zchátrala i s veškerým pokladem, který uchovávala. Divadélko se bohužel nezachovalo. Pátrala jsem po dalších pozůstalostech po pradědovi a teta Květa, jeho dcera, mi ukázala dřevěné kazety s intarzií, které děda vyráběl. Vybíral si témata geometrické nebo zvířecí. Další zálibu ve vyobrazování zvířat jsem objevila v samorostech. Spíše z vyprávění, než ze zástupu artefaktů, ale přeci jen se jeden zachoval. Praděda chodíval do jizerských lesů, kde hledal samorosty a poté je poupravoval do podoby zvířete, které mu nejvíce připomínali. Jeho však největší láskou byla láska ke květinám a

jeho zahrádce. Květiny používal jako motivy pro malby, ale i pro zdobení jeho dřevěných výrobků, jako u kolébky, kterou vyřezal a pomaloval.

Obr.č. 33 a č. 34 Samorost „Zajíc“, nalezený v domě, kde praděda žil

Obr.č. 35 Dřevěná kazeta s intarzií od pradědy Karla a č. 36 malovaná a vyřezávaná kolébka pradědou Karlem

Vydala jsem také do severočeských lesů, kde jsem přemýšlela o zálibě pradědy v přetransformování samorostů do zvířecí podoby. Musím uznat, že rozumím, co pradědu na tomto procesu bavilo. Už jen samotná cesta do lesa je příjemným zážitkem a vytržením ze všednosti. Hledání samorostů mohu přirovnat ke hledání hub, s tím rozdílem, že rozvíjím více fantazie a představivosti při „vdechnutí“ života do původně zvláštně zkrouceného dřeva. V lese jsem objevila samorost, který byl sice z části prohnilý, ale i tak neskrýval podobu ptáka s roztaženými křídly a hlavu se zobákem vztyčeným směrem vzhůru. Musela jsem ho mírně

upravit, jelikož některé části byly ztrouchnivělé. Ty jsem odřízla a povrch začistila dohladka. Samorost jsem se rozhodla nainstalovat tak, jakoby byl loutkou ze dřevěného divadélka z mého dětství. Připevnila jsem k němu „niťové vedení“ a zavěsila ho v prostoru celé instalace. Za samorost jsem nainstalovala digitální rámeček, na kterém se promítají záběry ze zdigitalizovaných a následně sestříhaných dědových filmů, na nichž je zachyceno pradědovo nejoblíbenější prostředí, jeho zahrádka a skalka s milovanými květinami. Tím se snažím docílit přenesení vzpomínek na „vyměňovací“, tedy pohyblivé obrazy v pozadí divadla, které vyráběl praděda.

Obr.č. 37 Samorost, 30x90cm, dřevo

Obr.č. 38 Finální objekt „Samorost na scéně“, 30x90cm (x30cm niťové vedení), dřevo + krátké video, 4min, videosmyčka ze zdigitalizovaných 8mm filmů dedečka

5.2 Zrození

Druhý objekt je věnován mé babičce Ivě. Už od mého dětství mě babička často vedla do kulturního prostředí a probouzela ve mě vztah a lásku k umění. Navštěvovali jsme divadelní představení, operní koncerty a koncerty vážné hudby, vernisáže a výstavy, ale také mě vedla už ke zrodu umění, přímo do ateliérů malířů a sochařů ze severních Čech, do ateliérů jejích přátel. Babička se pohybovala ráda v kruhu umělců, uměním a kulturou žila. Tak jako umění milovala i módu. Jako mladá dívka si šila originální modely a později měla svou švadlenu. Byla na první pohled „jiná“, ráda byla originální a chtěla vyčnívat. Modely, které nosila jsou nezapomenutelné, byly elegantní a některé až přímo extravagantní. Měla šatník plný originálních modelů a šperkovnici plnou výrazných šperků. Stala se také múzou pro některé výtvarníky z pojizerských ateliérů, nejeden malíř ji namaloval.

Obr.č. 39, 40 a 41 – portréty babičky – Podobiznu vlevo maloval malíř Jaroslav Klápště, uprostřed a vpravo Václav Pokorný

Vzpomínám na nejednu návštěvu v ateliérech umělců žijících v severních Čechách. Nejsilnější vzpomínkou je návštěva ateliéru malíře a grafika Václava Pokorného. S babičkou jsme ho nejednou navštívili na odpolední hovory a také prokonzultovat mé první výtvory. Bylo mi asi dvanáct let. Pan Pokorný otevřel dveře, pamatuji si už velice starého pána, který byl celý načichlý vůní terpentýnu. Pozval nás dovnitř. V jeho ateliéru byl výtvarný „nepořádek". Rozmalovaná plátna po všech stranách, několik stojanů, sklenice s barvami a štětce kam se podívám, knihy o umění a stará, polámaná pohovka. Na tu jsme se s babičkou usadily a pan Pokorný vyprávěl své příběhy ze života. Upozornil mě, že inspirace je všude okolo nás, a že je důležité se pořádně dívat okolo sebe. Ukázal mi jeho skicák z mládí, kde měl kresby „pohybovek", vyprávěl, jak je kreslil, kde a jak rád. Podíval se na mé práce a dal mi zpětnou vazbu, něco mi pochválil a někde mě upozornil, že tudy cesta nevede. Tato návštěva byla pro mě velkým zážitkem a inspirací. Babička mě v mém mládí intenzivně vedla a směřovala k umělecké tvorbě. V době dospívání jsem cítila některé výpravy za uměním všeho druhu občas za povinnost, spíše než za radost, dnes jsem moc vděčná, že mě do tohoto světa zasvětila. Podporovala mě v realizaci mých nápadů. Pamatuji si, když jsem si navrhla své první šaty a babička mě dovedla k její švadleně, která se mnou můj návrh zkonzultovala a šaty podle mého nákresu ušila. Měla jsem je poté na sobě na festivalu klasické hudby, Pražském Jaru. S babičkou

cítím silnou provázanost, která je způsobená nejen geny, ale i tím, jaký měla na mě vliv. Pro objekt určený babičce jsem zvolila kombinaci pštrosího vejce a mých ustřižených vlasů, dredů, které mi rostly devět let. Vejce je symbolem nám všem známým, už z pradávné historie je spjato se stvořením. Pro mě je symbolika vejce ve spojení s mojí babičkou a našem vztahu významově o zrození. Zvolila jsem tuto symboliku jelikož cítím, že babička ve mě „zrodila“ či probudila a pěstovala vztah k umění a kultuře všeobecně. Probuzení a podporování mého výtvarného cítění a kreativity. Vejce má dokonalý a ojedinělý tvar, nese pro mě i symboliku vystihující její eleganci a půvab. Svou skořápkou, tvrdou, ale zároveň křehkou, mi vejce připomíná uzavřené tajemství, něco ukrytého uvnitř, zahaleno a chráněno skořápkou. Babička zemřela, když mi bylo patnáct let. Vím, že babička měla svá tajemství, ta ale zůstala ukryta, jako ve vejci.

Pro zavěšení objektu v instalaci jsem zvolila propojení a propletení mě a babičky v symbolice mých ustřižených vlasů. S babičkou jsme si byli nejblíže z mých předků, proto jsem chtěla náš vztah a naše propojení přenést do reálu, propletením mých vlasů do copů, které jsem sešila k sobě a vytvořila pomyslné „hnízdo“ pro vejce. Nejdříve jsem mé dredy stáčela do spirály, tím jsem vytvořila „dno“, poté jsem spletla copy a sešila je k sobě. Objekt vejce, usazené v mém vlasovém „hnízdu“, je zavěšené v celé instalaci DNA šroubovice.

Obr.č.42 Moje ustřižené vlasy

Obr.č.43 Vejce a rozpracované „hnízdo“ z dredů

Obr.č. 44 Finální objekt „Zrození“,27x17cm, pštrosí vejce, vlasy

5.3 Pomíjivost v pohybu

Nemůžeme získat přístup k uplynulé chvíli, ani nedokážeme zopakovat včerejší den. Do instalace objektů jsem začlenila tři filmy, které vznikly z rodinných filmů na 8mm formátu, natáčených dědou, výběrem záběrů a jejich následným přestříháním. Po zdigitalizování filmů jsem shlédla celkem tři hodiny záběrů mé rodiny. Děda byl pečlivý a natáčel mého taťku a jeho sestru od narození až do dospělosti. Při shlédnutí všech snímků se mě zmocnili zvláštní pocity. Vidět ve třech hodinách proběhnout život mé rodiny, dětství mého otce, mládí mého dědy a babičky, je silný emocionální zážitek. Prohlížení starých fotografií v nás vyvolává vzpomínání a rozvzpomínání, ale u shlédnutí starého rodinného filmu jsem zažila pocit pomíjivosti, změny, plynutí času a neustálého pohybu. Dědovi filmy začínají narozením mého taťky, rokem 1965.

Záběry jsou zaměřené na rodinný život a především na růst a proměny mého otce a prostředí, ve kterém vyrůstal.

Při pozorování dědových záběrů mě zaujala nejedna situace. Cesta a kroky životem. Všichni někam jdou, odněkud přicházejí a zase někam odcházejí. Na mnoha snímcích je zachycen pohyb. Tenkrát to byl pohyb spojený s událostmi, jako cesta do školky, cesta ze školy, nebo pouze jen dětská hra a běh na zahradě. Tak situace zachytil děda kdysi a já se dnes dívám na život mé rodiny jeho pohledem, skrze jeho natočené záběry, ale také pohledem mým. V mých očích mě téma cesty a pohybu zaujalo ve spojitosti s plynutím života. Běh mého táty od prvních kroků, přes první cestu do školy, běh dospíváním a najednou střih a začíná to znova. Na dědovo archivu je poslední film natočený z oslavy mých narozenin a mých prvních kroků. Ta pomíjivost okamžiku z archivu přímo sálá. Použla jsem pro sestříhaný film záběry, kde se pohybuje můj otec a během své „cesty" roste až do dospělého, až do role otce. Použila jsem záznamy od prvního pohybu, kdy se veze v kočáru na projížďku k Jablonecké přehradě, jeho první krůčky, ze kterých postupně roste a stárne, až po mé první kroky. Sílu proměny v čase podporují jak záběry zprvu černobíle, prolínající se do barvy, tak střídání ročních období a míst, kde se otec pohybuje. Pohyby jsou různě rychlé a dynamické, stejně tak, jak se odehrávají různé fáze v životě.

Tradice a oslavy jsou situace, kdy se rodina schází v rodinném kruhu. Na rodinných filmech je tématika tradic a oslav s nimi spjatých častým záměrem pro filmování. V okamžicích jako jsou Vánoce, se čas jakoby pozastaví, rodiny se sejdou a udělají si na sebe čas. Dnes je normální situací, že nebydlíme v místě našeho rodiště. Že se pohybujeme a stěhujeme, ať po Čechách, nebo za hranice, ale ve dnech, které jsou spojené s nějakými tradicemi, se scházíme a „pozastavujeme". Vybrala jsem si proto tuto tématiku pro druhé video. Záběry začínají stejným rokem, jako u prvního videa, tedy v roce 1965, ale scénář je naplněn opakem pohybu, avšak pomíjivosti se týče také, v zachycení pomíjivosti okamžiku. Vánoce a svátky spojené s nimi jsou v naší zemi nejvíce ctěné, na snímcích jsou tři generace naší rodiny. Moji pradědové a prababičky, děda a babička a moji rodiče v jeden čas na jednom místě a já, začínající generaci další. V dřívějších dobách se oslavovaly různé svátky mnohem více a intenzivněji, než dnes.

Použila jsem i záběry z oslavy Masopustu, ale i všední den, který nebyl všední tím, že se všichni sešli okolo ohně, pozastavili se v čase a vytrhli z každodenního shonu.

Třetí film je součástí objektu „Samorost na scéně“. Objekt jsem doplnila o „pozadí“ z autentických záběrů pradědovi milované zahrady a jeho květin, které natočil můj děda. Použila jsem všechny záběry s květinami a setříhala je za sebe. Vytvořila jsem pohyblivé (vyměňovací) pozadí pomyslné divadelní scény z autentických záběrů pradědovi zahrady.

„Malý princ odběhl podívat se znovu na růže. „Vy se mé růži vůbec nepodobáte, vy ještě nic nejste,“ řekl jim. „Jste krásné, ale jste prázdné,“ pokračoval. „Není možné pro vás umřít … ona jediná je důležitější než vy všechny, protože právě ji jsem zaléval… Protože právě ji jsem poslouchal, jak naříkala nebo se chlubila, nebo dokonce někdy mlčela. Protože je to má růže.“

Antoine de Saint - Exupéry

Obr.č. 45-48 – Záběry z prvního videa – Pomíjivost v pohybu, 4:43 min

Obr.č. 49-52 – Záběry z druhého videa – Pomíjivost okamžiku, 4:29min

Obr.č. 53 a 54 – Záběry ze třetího videa – Divadelní kulisy (vyměňovací pozadí divadla), 4:44 min

5.4 Instalace – tvar šroubovice DNA

Objekt samorost, objekt s vejcem – Zrození a tři videa jsou nainstalována v konstrukci ve tvaru šroubovice DNA. Tvar šroubovice jsem zvolila z několika důvodů. Jedním důvodem je její symbolika. Šroubovice je geometrický útvar, který se skládá ze dvou šroubovic se společnou osou. DNA je nositelkou genetické informace všech organismů. Fakt, že DNA je nositelem genetické zprávy, je fascinující. Dvě stočená vlákna šroubovice se vinou proti sobě a jsou

spojeny můstky. Symbolika DNA se objevovala už v dávné minulosti, znázorněním dvou hadů, které se navzájem proplétají. V první kapitole jsem popisovala symboliku dvou stočených hadů z Amazonie, kterým místní šamani přisuzují symbol stvoření života na Zemi. Tato symbolika se vyskytuje v představách mnoha národů, počínaje starou Mezopotámií a konče americkými indiány. Pokud se na šroubovici zadíváme z „ptačího“ pohledu, můžeme si všimnout tvaru spirály, která nese symboliku neustálého koloběhu, cesta, která se rozvíjí od zrodu do nekonečna. Způsob pojetí instalace se průběžně měnil a vyvíjel. Prvním modelem, který jsem vytvořila, byla šroubovice z vrbových proutků. Pro živost proutků se mi nepodařilo docílit požadovaného tvaru. Druhým modelem se stala konstrukce z kmenů mladých stromků, svázaných k sobě (připomínající tvarem stavbu indiánského tepee). V jehož vnitřní straně měla vést šroubovice z vrbového proutí. Přes tento model jsem se vrátila k čisté formě šroubovice, avšak konstrukce se neskládá z proutí. Pro kostru šroubovice jsem použila silný drát a nařezané „můstky“ šroubovice ze stromu mladé břízky. Drát jsem zdvojila a do prostoru mezi dráty jsem vložila celkem pět „můstků“. Vytvořila jsem žebřík, který se stáčel až do požadovaného tvaru šroubovice. Na výšku má konstrukce přes dva metry. Na kostru z drátu jsem modelovala objem z pletiva, podobou dutého válce okolo drátu. Do dutého prostoru jsem nanášela směs, kterou jsem namíchala z papermasche – rozmočeného papíru, rozmixovaného a spojeného s hlínou a travním semenem. Pojidla v papermashe jsem zvolila přírodní, ze škrobu, mouky a vody, abych neohrozila klíčení a růst travních semen. Genetický kód a stopy, které si předáváme z generaci na generaci vnímám jako živé prvky, o které je třeba se starat, pěstovat je a opečovávat je. Zasadila jsem do konstrukce travní semena, o které se každý den starám a zalévám je, aby vyrostla. Oživením DNA pomyslně přenáším péči a starost o stopy předků tak, aby jsem navázala na zasazená stopy od předků a zanechala mou stopu, na kterou bude možné opět navázat.

Obr. č. 55-57 Postupné fáze konstrukce modelu

Obr.č. 58 a č.59 Aplikace papermasche s hlínou a semeny do konstrukce

Obr.č. 60 a č. 61 První vzrostlé výhonky trávy v instalaci

Obr.č.62 Výsledná instalace – šroubovice DNA 2,3m x 90 cm; drát, pletivo, papermashe,travní semena, březové stromky + objekty + videa

6 Pedagogický projekt – Proměny krajiny na cestě k předkům

Projekt zahrnuje dvě části, jedna část je vykonávána v průběhu praxe v Mexiku a druhá část je návrh projektu pro studenty ZUŠ v České republice.

1) **Cesta k předkům a proměna krajiny (vnitřní a vnější)**

2) **Proměna identity místa**

6.1 Cesta k předkům a proměna krajiny (vnitřní a vnější)

Jedná se o projekt, ve kterém se studenti zamýšlí nad svým původem, odkud pochází, a jaké v sobě nesou proměny z minulosti do současnosti. Studenti se zabývají vztahem k určitému místu a jeho proměně vlivem času. Jejich průvodci jsou jejich předci, rodiče a prarodiče, kteří jim vypráví o podobě místa v době jejich mládí a studenti následně reagují a vyplňují mezeru, mezi minulostí a současností, kterou ztvárňují v jejich tvorbě. Na závěr se studenti dívají do sebe, krajiny vnitřní a reflektují její proměny časem i vlivem okolí a její neustálý pohyb.

Kde: V ateliérech ZUŠ a každý student na své cestě k určitému místu v přírodě, ve městě

Kdo: studenti ZUŠ, věk 13-15 let

Kolik: do 15 studentů

Jak dlouho: 1 měsíc (1x týdně 3 h, celkem 12 h)

Cíl: Cílem je vzbudit ve studentech aktivitu a využít ji v akci, které se studenti účastní, vyvolat ve studentech otázky, na které budou hledat odpovědi. Výsledné pocity ztvární ve svých dílech. Akce má za cíl zvýšit zájem, uvědomění si a vnímavost prostředí, ve kterém se pohybujeme, skrze přeměnu archivního materiálu a příběhů vyprávěných předky z minulosti do současnosti.

Průběh: Seznámení studentů s projektem Cesta k předkům – krátký výklad lektora a společná diskuze. Otázky typu – Odkud pocházíte? Znáte svoje kořeny? Kdo byli vaši předci a zanechali nějaké stopy ve mě? Je důležité znát svoje předky? Znám místo, kde žijí/žili moji předci?Jaké ve mě místo vyvolává pocity? Co dělali moji předci a co s nimi mám společného?

Po diskuzi následuje první úkol. 1) **Ztvárnění krajiny mých předků, podle vlastních představ**. Představit si, kde mohli žít a vyrůstat moji prarodiče, pokud místo znám, zakreslit ho tak, jak si myslím, že mohlo kdysi vypadat.

Technika: Kresba různými centropeny s různou sílou a hrotem na pauzovací průsvitný papír. Použití několika druhů šrafury pro docílení efektu zrnitosti, jako u starého filmu

Výtvarný problém: Studenti se učí používat a kombinovat všechny možné šrafury do celku a vytvořit ucelenou krajinu seskládanou z částí.

Organizace: Studenti mají za úkol navštívit své prarodiče (pokud to lze - eventuálně telefonicky, či se poradit s rodiči), a zeptat se jich, jak vypadalo místo, kde vyrůstali. Aby jim popsali, okolí, ukázali fotografie, vyprávěli příběhy z jejich dětství a mládí. Na příští hodinu si donést naskenované fotografie z míst svých předků (ze zahrady, z okolí domu, oblíbené místo...).

Čas a místo: 3 hodiny v ateliéru ZUŠ.

Následující úkol 2) **Krajina v pohybu**

Motiv pohybu v krajině volím z důvodu, aby se studenti zamysleli nad svým okolím, nad tím, jestli znají a navštěvují místa svých předků, jestli znají příběhy těchto míst a jestli je důležité místa znát či ne. V dnešní době se hodně pohybujeme z místa na místo, stěhujeme se a tím může dojít k přetrhání kořenů. Skrze tento úkol studenty pozastavuji a navracím je do míst, které mají duši jejich předků.

Uvedení do úkolu. Z materiálu, který si studenti donesli – naskenované fotografie míst svých předků (udělají se kopie 3-5x), a z předešlé práce z úkolu č.1 na pauzovacím papíru (jejich představa o místě), vytvoří studenti koláž, doplněnou o kresby. Studenti mají za úkol propojit – krajinu, kterou si představovali (použít část, či vše), naskenované fotografie a sestavit je na formát panoramatického obdélníku (pás), vyříznutého z A1 tak, aby vystihovala jak proces přeměny krajiny, tak finální proměnu. Zaznamenají tedy průběh proměny krajiny, od jejich představy, přes reálnou minulost, proces přeměny ovlivněný časem a okolí. Mohou použít

nastříhané archivní fotografie a postupně je dokreslovat, až do současné podoby místa (buď jak opravdu vypadá, či jak by mohlo vypadat dnes, v případě, že ho nemohu navštívit). Lektor představí několik vybraných výtvarníků, kteří tvoří s podobnou tematikou s ukázkami. Studenti dokreslí krajinu centropeny a podle pocitu kolorují v jemných tónech akvarelovými barvami.

Technika: kombinovaná, koláž + kresba + kolorování

Výtvarný problém: Studenti zaznamenávají proměnu v krajině vlivem času. Používají archivní materiál, svou představu o místě – složenou ze šrafur, a zaznamenaný průběh až po současnou podobu – na tomto úkolu se učí kombinovat materiály a myšlenky z jednoho místa v celek.

Organizace: Finální práce se vyfotografují a studenti kopie (pokud mohou osobně – předají, pokud ne, písemně pošlou) svým prarodičům, kteří jim o místě vyprávěli a ti se mohou podívat na jejich místo pohledem mladé generace.

Čas a místo: 2 x 3h v ateliéru ZUŠ.

Poslední fáze projektu 3) **Identita mé krajiny**

Studenti se pokusí zamyslet nad průběhem jejich života do dnešního dne. Zapíší si poznámky některých zásadních okamžiků (prvním je pro všechny narození a pak u každého individuálně, např. narození sourozence, apod.). Připraví si (od 7 -10) – podle počtu významných událostí, stejných čtvercových formátů z pauzovacího papíru. Na první pauzovací průsvitný papír zakreslí pomyslnou krajinu, takovou, jakou si představují uvnitř sebe při narození. Představa toho, s čím jsem přišel na svět, co si nesu v genech po mých předcích, s jakou stopou přicházím na svět. Kresbu tvoří v linkách. Po dokončení první kresby přiloží další průsvitný čtverec navrch kresby a některé části krajiny překreslí, některé nechají stejné – záleží na události, kterou zaznamenávají. Nechávají se vést pocity, co v nich událost vyvolává, jak se krajina od té doby moc proměnila. Takto pokračují i s ostatními připravenými čtverci. Čtverce zasadí do pasparty z bílého kartonu tak, aby vytvořila rámeček okolo kresby, ale zůstala průsvitná. Na závěr kresby zavěsí na silonu a nainstalují je seřazením za sebe od prvního – narození, až po současnost – poslední. Díky průhlednosti pauzovacího papíru mohou nahlédnout na proměny ve svých vnitřních krajinách.

Technika: Kombinovaná – kresba v linkách + instalace v prostoru

Výtvarný problém: Studenti se učí citlivé kresbě v linkách a čistotě provedení práce. Zároveň si vyzkouší instalaci v prostoru – esteticky vnímat prostor pro finální prezentování práce.

6.2 Proměna identity místa:

Kde: Vesnice Capula, Stát Michoacán, Mexiko – realizace projektu přímo v hlavní ulici vesnice

Realizace: V rámci vykonávání zahraniční stáže v Mexiku

Kdo: studenti střední školy CeCytem a náhodilí vesničané, kteří se připojili

Kolik: 8 studentů + vesničané (různý počet)

Jak dlouho: 1 měsíc (1x týdně 3 h – 6h) – dle potřeby

Organizace: Zajištění barev, štětců a dalšího materiálu pro studenty, domluvit přístup do ateliéru pomocníků malíře.

Průběh: Studenti jsou zcela z jiného prostředí a jejich výuka i výchova je od jádra jiná, a liší se od našich způsobů v České republice. Snažila jsem se najít rovnováhu mezi tím, co je v Mexiku tradiční a mezi tím, co je zvykem u nás. Projekt jsem představila studentům ze střední školy, kterou navštěvují žáci mezi 15 – 19 roky, v několika třídách. Paní učitelka výtvarné výchovy na střední škole nebyla otevřená vůči absolvování mé výtvarné praxe v jejich hodinách. Po domluvě s ředitelem jsme zrealizovali odpolední dílny. Jelikož se projekt realizoval mimo povinnou školní výuku, nechala jsem na jejich svobodné vůli a zájmu, kdo se připojí či ne. Náplní projektu byla proměna ulic ve vesnici Capula. Ve vesnici nebyly žádné možnosti kulturního či sportovního vyžití, studenti se tedy po škole „potloukali“ po vesnici. V Capule žije v Mexiku slavný malíř Juan Torrés Calderon, se kterým jsem navázala spolupráci. On a jeho tým začali s proměnami ulic, kde malovali tradiční mexické ornamenty na domy v hlavní ulici vesnice. Malíř získal pro tento projekt finanční podporu od hlavního města státu Michoacán, mohl tedy nakoupit dostatek barev na celou ulici. S panem Juanem Torrésem jsme se domluvili, že přivedu žáky střední školy a zapojím je do projektu. Podstata projektu spočívala jak v sociální rovině, kdy

se studenti setkali se staršími generacemi a společně něco tvořili, tak v aktivizaci žáků během odpoledne po ukončení výuky ve škole. Dalším podstatným bodem byla náplň tvorby v podpoře místní identity. V Mexiku je patrné, že se mladší generace snaží co nejvíce přiblížit a připodobnit lidem ze Spojených států. Při rozhovoru se dvěma studenty, kteří emigrovali s jejich rodinami do Spojených států, ale vrátili se zpět, protože tam nebyli šťastní a chyběla jim jejich kultura, mi došlo, že je jejich vztah k místu silný. Ale není tomu tak ve většině případech, je patrné, že potlačují tradice i vztah k místu, odkud pochází, po vzhlédnutí se do vzoru Spojených států.

1)Studenti malovali nejprve podkladové nátěry na domy v hlavní ulici. Jak už je Mexiko typické pro pestrou barevnost, domy se natíraly pestrou škálou barev. Na domech se vymezila místa, většinou okolo oken, dveří nebo i uprostřed stěny, na která se poté malovaly vzory s mexickou symbolikou. Vzory se symboly navrhl jmenovaný malíř Juan Torrés pro svůj tým. Ty sloužily jako inspirace i nám, ale studenti tvořili také své vlastní nápady. Při akci, kdy jsme malovali v ulici, vylézali lidé ze svých domů, aby nás pohostili, jako dík za zlepšení jejich míst ve vesnici. Někteří se dokonce také připojili, projekt měl přesah i po sociální stránce.

K projektu přeměny v ulici vesnice Capuly patřilo více dílčích projektů, jako stínové divadlo na tematiku Aztéckých legend a přeměna dalších míst ve vesnici. Hlavní myšlenkou bylo probudit ve studentech chuť k aktivitě a jako nejlepší prostředek jsem zvolila místo, ve kterém žijí a místa v jejich okolí, kterým se z nějakých důvodů vyhýbají, proměnit je v něco nového, v něco, co je opět přitáhne do těchto zapomenutých míst. Aztécké legendy a tradiční mexické vzory malované na zdi jsem zvolila jako prostředek k návratu ke kořenům a k uvědomění si, z koho pocházím. Zároveň jsem se snažila zavést v této vesnici tradici novou, vytvoření art festivalu ve vesnici, který by vedla vždy skupina žáků s aktivními vesničany a následné prezentace umělecké skupiny, která by proměňovala vesnici po kulturní stránce .

Fotodokumentace z projektu Proměna identity místa:

Obr.č. 62 Prezentace projektu ve třídách *Obr.č. 63 Přihlášení žáci do projektu*

Obr.č. 64 a č. 65 Přípravné fáze

Obr.č. 66 a č. 67 Práce na přeměně domu

Obr.č. 68-71 Práce první skupiny (nahoře) a obr. č. 59-60 práce druhé skupiny (níže)

Obr.č. 72-75 Realizace vlastního návrhu studenta

Obr.č. 76-79 Zapojení místních vesničanů do akce

Závěr

Cesty k předkům, které jsem uskutečnila v průběhu pátrání po mých kořenech, mě utvrdily v přesvědčení o důležitosti tématu úcty k předkům. Jsem vděčná, že jsem dostala možnost vycestovat do země, která je nesmírně bohatá v oblasti tradic a rituálů a která mi přinesla uvědomění, odkud pocházím. Minulost a stopy našich předků jsou zanechány v každém z nás. Při pátrání jsem zjistila, že zájem o téma rodinné historie se probudil u mnohých přátel a členů rodiny. Ke sběru informací jsem využila rozhovory se členy rodiny, za kterými jsem se vydala na cestu. Někteří mi poskytli kromě vyprávění a předání vzpomínek i cenné poklady, především 8mm filmy, natáčené dědečkem. Jejich zdigitalizováním do současného formátu, jsem zanechala také stopu mou. Oživila jsem vzpomínky několika členů rodiny a vytvořila jsem mimo diplomovou práci sestříhaný rodinný film, na který se může děda, jako autor snímků, ale i můj otec a ostatní aktéři ve filmu kdykoliv podívat. Vzkříšení rodinného archivu má tedy věcný a skutečný přesah. Mezeru v identitě, kterou jsem objevila na cestách, jsem pomocí otázek kladených mým předkům zacelila. Uvědomila jsem si, kde mám kořeny, domov, rodinu a jak veliký význam pro mě tyto skutečnosti mají.

Idea k vytvoření finální podoby instalace se průběžně měnila a vyvíjela. Paralelně vznikala v závislosti na nově „vypátraných“ stopách a nabývajících vědomostech o rodinné historii a jejích příslušnících. Záměrně jsem použila materiály a média, které úzce souvisí s danými předky a vyzkoušela jsem si pracovat pro mne jiným způsobem. Má tvorba byla přímo ovlivněna tvorbou mých předků, byla jsem tedy vázána s daným materiálem, ze kterého jsem vycházela.

Knižní zdroje:

CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější: texty o paměti krajiny, smysluplném bobrovi, areálu jablkového štrúdlu a také o tom, proč lezeme na rozhlednu*. 2., dopl. vyd. Ilustrace Miloš Šejn. Praha: Dokořán, 2005. 272 s. ISBN 80-7363-042-7

CÍLEK, Václav (ed.). *Tři svíce za budoucnost: návody a nápady jak přežít konec světa*. Vyd. 1. Praha: Novela bohemica, 2012. 308 s. ISBN 978-80-87683-02-6.

FOLTÝN, Dušan a kol. *Prameny paměti: sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovné praxe.* 1.vyd.V Praze: Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty UK, 2008 303 s. IBSN 978-80-7290-352-8

KAŠPAR, Oldřich. *Proč se indiáni bojí sovího křiku a jiné mexické legendy: Por qué los indios temen el canto del búho y otras leyendas mexicanas*. Praha: Garamond, 2006. 245 s. Texto bilingüe con comentarios. ISBN 80-86955-40-0.

KOKEŠ, Radomír D. *Rozbor filmu*. Vydání první. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2015. 264 s. ISBN 978-80-210-7756-0

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2004. 344 s. ISBN 80-7106-525-0.

MATTHEWS, Caitlin. *Keltské duchovní tradice*. Praha: Alternativa, 1996. 190 s. ISBN 80-85993-13-9.

PETRÁČKOVÁ, Věra – KRAUS, Jiří. *Akademický slovník cizích slov: [A-Ž].*Vyd.1.Praha: Academia, 1988. 836 s. IBSN 80-200-0607-9

ROESELOVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996. 217 s. ISBN 80-902267-1-X.

ŠEVČÍK, Jiří (ed.). *České umění 1980-2010,Texty a dokumenty.* Vyd.1.Praha: Akademie výtvarných umění v Praze, Vědecko – výzkumné pracoviště, 2011. 980 s. ISBN 978-80-87108-27-7

ŠTĚPÁNEK, Pavel. *Umění mexických indiánských civilizací*.[Díl]1.1.vyd. Olomouc:Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. 103 s. ISBN 80-244-0423-0

ŠTĚPÁNEK, Pavel. *Umění mexických indiánských civilizací*.[Díl]2. 1.vyd. Olomouc:Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. 239 s. ISBN 80-244-0424-9

ŠTĚPÁNEK, Pavel. *Čechy a Peru. Historie a umění, dějiny vzájemných kulturních vztahů*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 719 s. ISBN 978-80-244-3454-7

ŠTOLL, Martin a Jarmila CYSAŘOVÁ. *Český film, režiséři-dokumentaristé*. 1.vyd.Praha: Libri, 2009. 695 s. IBSN: 978-80-7277-417-3

VONDRUŠKA, Vlastimil – VONDRUŠKOVÁ, Alena – JEŘÁBEK, Jaroslav. *Tradice lidové tvorby: lidová hmotná kultura v Čechách a na Moravě*. Praha: Artia, 1988. 191 s.

ZELENÝ, Mnislav: *Malá encyklopedie šamanismu.* 1.vyd. Praha: Libri, 2007. 280 s . IBSN 978-80-7277-276-6

ZEMÁNEK, Jiří (ed.). *Divočina – příroda, duše, jazyk.* Praha: Kant, 2003. 176 s.IBSN 80-86217-82-5

Elektronické zdroje:

archive.dokweb.net

www.artalk.cz

www.artincinema.com

www.artlist.cz

www.artycok.tv

cas.famu.cz

www.ceskatelevize.cz

www.cinepur.cz

www.dokument-festival.cz

www.dum–umeni.cz

web.a.ebscohost.com

www.forgacspeter.hu

www. huntkastner.com

www.ideograf.unam.mx

www.idu.cz

www.iim.cz

www.jarmilamitrikova.com

www.kulturissimo.cz

www.literarky.cz

www.mcny.org

www.meetfactory.cz

sias.ff.cuni.cz

www.tabletmag.com

www.tradicemasmysl.cz

Zdroje obrázků:

Obr. 1 – 2: *Tzintzuncan, Michoacán, Día de los muertos - tradiční svátek Den mrtvých.*Vlastní fotografie

Obr. 2 – 3: *Capula, Michoacán, tradiční přípravy na průvod v kostýmech Catrina.*Vlastní fotografie

Obr. 4 – 5: *tradiční řemeslné umění Huicholských obyvatel.*Dostupné z:

http://blog.mexicodestinos.com/2014/02/el-arte-huichol-simbolo-de-la-cultura-mexicana/

Obr. 7: *posvátná Neirika (malování vlnou.)* Dostupné z:
https://artimot.wordpress.com/2012/10/29/tablas-huichol/

Obr. 8 – 9: *příprava nádob na výpal a skládání nádob do tradiční pece.* Vlastní fotografie

Obr. 10: *Gustáv Husák na pláži v Adriaportu, snímek z 13minutového filmu, 2013.* Dostupné z:

http://www.kulturissimo.cz/?navrat-do-adriaportu&detail=1901

Obr. 11 – 14: *Instalace a sochy z výstavy Anny Hulačové a Jiřího Příhody, galerie Hunt Kastner.*

Dostupné z: http://huntkastner.com/new/exhibitions/past/interpreter-i-anna-hulacova/

Obr. 15: *Hotel Partyzán, 125x88, pyrografie na dřev, 2013.* Dostupné z:

http://www.jarmilamitrikova.com/Hotel-partisan

Obr. 16: *Wheat demon, 120x120,pyrografie na dřevě, 2016.* Dostupné z:
http://www.jarmilamitrikova.com/Wheat-demon

Obr. 17: *Jiří Šigut, Moji nejbližší, 2004.* Dostupné z: http://www.artlist.cz/dila/moji-nejblizsi-9-9-8-10-2004-975/

Obr. 18 – 19: *Martincová Lenka – Vrstvy prachu (2014), instalace z výstavy Tektonika paměti.*
Dostupné z: http://martincova-art.cz/instalace/

Obr. 20 – 21: *Instalace Diplomové práce Romany Horákové „Pod podlahou" (2014).* Dostupné z:

http://environment.ffa.vutbr.cz/cs/romana-horakova/pod-podlahou

Obr. 22: *Jan Šikl, Král Velichovek, Soukromé století*. Dostupné z:

http://www.ceskatelevize.cz/specialy/soukromestoleti/kral-velichovek.php

Obr. 23: *Jan Šikl, Ruské obláčky kouře, Soukromé století.* Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/specialy/soukromestoleti/ruske-oblacky-koure.php

Obr. 24: *FORGÁCS,Péter – Letters to Afar (museum of the city New York).* Dostupné z: http://www.mcny.org/exhibition/letters-to-afar

Obr. 25: *FORGÁCS,Péter – Letters to Afar (museum of the History of Polish Jews, Varšava).* Dostupné z: http://www.forgacspeter.hu/english/installations/Letters+to+Afar+-+MHPJ+%26+MCNY/82

Obr. 26 – 27: *Alexandra Moralesová, Kůže 2011, 4 min.* Dostupné z: http://www.dokument-festival.cz/database/movie/5257|Kuze

Obr. 28 – 29: *Alexandra Moralesová – Blau Peru, 1970; performance 40min, Super-8 film.* Dostupné z: http://cas.famu.cz/page.php?page=56

Obr. 30 – 79: Vlastní fotografie

Anotace

Název práce Název práce v angličtině	Cesty k předkům The ways to the ancestors
Katedra	Katedra výtvarné výchovy
Vedoucí práce	doc. Vladimír Havlík
Rok obhajoby	2016

Anotace v češtině	Klíčová slova: předci, cesta, identita, minulost, tradice, domácí videa, instalace

Magisterská diplomová práce se skládá ze tří částí: teoretické, praktické a pedagogické. Tématicky se zaobírá úctou k předkům, sílou tradic a řemesla a návratem ke kořenům.
V praktické práci propojuji sebe s mými předky skrze objekty, zasazené v instalaci ve tvaru DNA šroubovice. Instalace obsahuje dále celkem tři videa tvořené ze zdigitalizovaných 8mm rodinných videí. Teoretická část je doprovodným textem k práci praktické a zabývá se hledáním identity skrze osobní vzpomínky a paměť v současné výtvarné scéně. Pedagogický projekt je zaměřený na proměny krajiny (vnitřní a vnější) na cestě k předkům.

Anotace v angličtině	Klíčová slova v angličtině: ancestors, way, identity, past, tradition, home movie, installation

This diploma thesis consist of three part: theoretical, practical and educational part. Thematically is concern by respect to the ancestors, to intensity of the tradition and crafts and a return to the roots. In the practical work I interconnect myself with my ancestors throw the objects, inserted in the installation of the shape DNA helix. The installation contains a futher three short videos created of digitized 8mm family movies. The theoretical part is the accompanying text to the practical work and follow up with the search for identity trough personal memories and memory in the contemporary art. The educational project is focused in the changing landscape (internal and external) on the way to the ancestors.

Přílohy vázané v práci	Obrazová dokumentace
Přílohy volně vložené v práci	CD
Rozsah práce	71 stran
Jazyk práce	čeština